

Київський національний торговельно - економічний університет

Кафедра міжнародних економічних відносин

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Транскордонне співробітництво в міжнародному бізнесі»
(на матеріалах Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, м. Київ)

Студента 2 курсу, 11 групи,

спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»

спеціалізації «Міжнародний
бізнес»

Науковий керівник
канд. екон. наук, доцент

Гарант освітньої програми
доктор екон. наук,
доцент

Княжницька Валерія
Олександрівна

підпис студента

Ладиченко Катерина
Іллівна

підпис керівника

Калюжна Наталія
Геннадіївна

підпис гаранта

Київ 2018

АНОТАЦІЯ

Княгницька Валерія Олександрівна. Транскордонне співробітництво в міжнародному бізнесі (на матеріалах Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, м. Київ).

Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини» спеціалізацією «Міжнародний бізнес». Київський національний торговельно-економічний університет, Київ, 2018.

В випускній кваліфікаційній роботі розглянуто сутність, форми транскордонного співробітництва та його роль в міжнародному бізнесі; історичні етапи розвитку транскордонного співробітництва; особливості регулювання транскордонного співробітництва на міжнародному та національному рівнях; особливості інституціонального забезпечення транскордонного співробітництва в Україні.

Проаналізовано транскордонне співробітництво та оцінка ефективності транскордонного співробітництва ЄС та України.

Запропоновано удосконалити нормативно-правову базу транскордонного співробітництва, запропонувати інструменти вдосконалення єврорегіональної співпраці України з країнами ЄС, розвиток єврорегіонів України на 2019-2021 рр.

В процесі роботи зроблено висновки та пропозиції щодо розвитку єврорегіонального співробітництва із країнами ЄС.

Робота містить 9 таблиць, 6 рисунків, 60 літературних джерел.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, міжрегіональне співробітництво, єврорегіон, державна регіональна політика, прикордонні регіони, ЄОТС.

ANNOTATION

Kniahnytska Valeriia Aleksandrivna. Cross-border cooperation in international business (on materials of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, Kyiv).

Graduation qualifying work for obtaining an educational master's degree in specialty 292 "International economic relations" with specialization "International business". Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, 2018.

This paper examines the study of theoretical and methodological foundations and practical aspects of cross-border cooperation and the rationale proposals for its improvement. The research was performed on the basis of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, Kiev.

This work contains the following sections:

1. Theoretical and methodological foundations of the study of cross-border cooperation in international business.
2. Study of cross-border cooperation in Ukraine.
3. Directions for enhancing cross-border cooperation between Ukraine and Europe.

In the process of work, conclusions and proposals were made on the justification of methodological approaches to assessing the effectiveness of cross-border cooperation in international business, and developing programs for the development of Euro-regions of Ukraine.

The paper contains 9 tables, 6 drawings, 60 literary sources.

Key words: cross-border cooperation, interregional cooperation, Euroregion, state regional policy, border regions, EOTS.

РЕФЕРАТ

«Транскордонне співробітництво в міжнародному бізнесі» (на матеріалах Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, м.Київ)

Кваліфікаційна випускна робота: 93 с., 6 рис., 9 табл., 1 додаток, 60 джерел.

Об'єктом дослідження є процес транскордонного співробітництва прикордонних регіонів.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні засади розвитку транскордонного співробітництва прикордонних регіонів у сфері міжнародного бізнесу.

Метою роботи є визначення теоретико-методичних основ розвитку транскордонного співробітництва та практичних засад його реалізації у міжнародному бізнесі.

Актуальність роботи обумовлена необхідністю розвитку такого процесу, як транскордонне співробітництво в Україні, оскільки доцільність здійснення ТКС обумовлена нівелюванням бар'єрної функції кордонів в умовах глобалізації, активізацією міграції населення, трансферу капіталу і технологій, масштабним розвитком торгівлі, наявністю глобальних екологічних проблем. Євроінтеграційні тенденції стали передумовою інтенсифікації транскордонної співпраці, а ТКС своєю чергою – чинником регіонального розвитку, що створює політичні, інституційні, соціально-економічні та соціокультурні ефекти. Розвиток такої співпраці дає можливість активізації господарської діяльності на прикордонних територіях, підвищення їх конкурентоспроможності шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу сусідніх регіонів, досягнення інтегрального ефекту внаслідок усунення бар'єрів для руху товарів, послуг, капіталу, інформації

При написанні роботи використовувалися наступні методи дослідження: аналітичний, філософський, графічний, економіко – статистичний, прогнозний.

У першому розділі розглядається сутність транскордонного співробітництва в цілому та його роль в міжнародному бізнесі. Також виділено історичні етапи створення та розвитку ТКС.

Розкрито питання регулювання ТКС на міжнародному на національному рівнях. Зазначено основні документи, яким підпорядковується встановлення транскордонного співробітництва. У другому розділі приділяється значна увага національним інститутам та органам, які регулюють процес ТКС. Проводиться аналіз єврорегіонів України, розраховуються коефіцієнти інтенсивності експортно-імпортової діяльності єврорегіонів України за 2014-2017 рр. та оцінка сучасного стану розвитку транскордонного співробітництва. За результатами дослідження стає зрозумілим, що наразі лише 54% усіх єврорегіонів активно розвиваються, 33% активність, яких помітно знижується і 13% взагалі не розвивається. Розглянуто та зроблена порівняльна характеристика обсягів експорту-імпорту за регіонами України за 2014-2017 рр. Щодо статистичних даних, то за досліджуваній експорт і імпорт країни зменшились майже у 1,5 рази (експорт з 38127149,7 тис. дол. в 2014 році до 23260573,6 тис. дол. в 2017 році, імпорт - з 37516443,02 тис. дол. до 25918200,22 тис. дол). При цьому слід зауважити, що обсяги експортної діяльності переважали імпорти лише в 2015 році, всі інші роки характеризуються від'ємним сальдо зовнішньої торгівлі. У третьому розділі розглянуто пропозиції щодо активізації транскордонного співробітництва України та Європі на прикладі окремого єврорегіону «Карпатський єврорегіон». «Карпатський єврорегіон», а згодом й інші єврорегіони України при всебічному розвитку до 2020 року зможуть вступити до Європейського об'єднання територіального співробітництва (ЄОТС).

Ключові слова: транскордонне співробітництво, міжрегіональне співробітництво, єврорегіон, державна регіональна політика, прикордонні регіони, ЄОТС.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ.....	7
1.1 Сутність, форми транскордонного співробітництва та його роль в міжнародному бізнесі.....	7
1.2 Історичні етапи розвитку транскордонного співробітництва.....	16
1.3 Особливості регулювання транскордонного співробітництва на міжнародному та національному рівнях.....	23
Висновок до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	31
2.1. Інституціональне забезпечення транскордонного співробітництва в Україні.....	31
2.2. Аналіз транскордонного співробітництва євро регіонів ЄС та України.....	37
2.3. Оцінка ефективності транскордонного співробітництва ЄС та України.....	51
Висновки до розділу 2.....	60
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПИ.....	62
3.1. Удосконалення нормативно-правової бази транскордонного співробітництва.....	62
3.2 Шляхи вдосконалення євро регіональної співпраці України з країнами ЄС.....	69
3.3 Прогнозна оцінка розвитку євро регіонів України на 2019-2021 рр. на прикладі Карпатського євро регіону.....	73
Висновки до розділу 3.....	79
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Одна з найактуальніших проблем міжнародної співпраці в царині прикордонних взаємовідносин України — транскордонне співробітництво (ТКС). В умовах процесів регіоналізації та розвитку інтеграційних процесів дедалі більшої актуальності набувають форми ТКС, основою якого є формування зв'язків та договірних відносин між прикордонними регіонами суміжних держав. Ці транскордонні відносини не підпадають під державну компетенцію в галузі міжнародних відносин. Місцеві органи влади можуть співпрацювати з відповідними органами влади інших країн у межах своєї компетенції згідно із законодавством, міжнародними зобов'язаннями та зовнішньою політикою держави, маючи право у рамках повноважень укладати угоди про ТКС.

Наприкінці ХХ-го століття регіональна політика Європейського Союзу перейшла до нової парадигми – від застосування механізмів ліквідації диспропорцій регіонального розвитку шляхом міжрегіонального перерозподілу ресурсів до мобілізації природно-ресурсного потенціалу територій і застосування принципу субсидіарності. Цей підхід був використаний суміжними прикордонними регіонами Європи, які налагодили взаємні контакти між державними регіональними органами влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, господарськими суб'єктами, об'єднуючи зусилля для вирішення спільних проблем, і від співробітництва за окремими транскордонними угодами перейшли до співробітництва в рамках єврорегіонів. Німеччина, Польща, Чехія та інші країни створили єврорегіони по всьому периметру своїх кордонів, що зумовлювалося, зокрема, поглибленням євроінтеграційних процесів та удосконаленням механізмів фінансування регіонального розвитку в Європейському Союзі. Основні пріоритетні напрями фінансової підтримки Європейського Союзу базувалися на загальних засадах просторового облаштування Європейського континенту, прийнятих Радою Європи, і передбачали підвищення координованості та узгодження розвитку суміжних прикордонних територій сусідніх країн шляхом розробки концепцій спільного розвитку транскордонних регіонів. Таким чином, з метою виявлення

спільних проблем і пошуку ефективних шляхів їх вирішення постала необхідність системного дослідження транскордонного регіону як бази розвитку транскордонного співробітництва, що потребувало належного теоретико-методичного підґрунтя.

Доцільність здійснення ТКС обумовлена нівелюванням бар'єрної функції кордонів в умовах глобалізації, активізацією міграції населення, трансферу капіталу і технологій, масштабним розвитком торгівлі, наявністю глобальних екологічних проблем. Євроінтеграційні тенденції стали передумовою інтенсифікації транскордонної співпраці, а ТКС своєю чергою – чинником регіонального розвитку, що створює політичні, інституційні, соціально-економічні та соціокультурні ефекти. Розвиток такої співпраці дає можливість активізації господарської діяльності на прикордонних територіях, підвищення їх конкурентоспроможності шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу сусідніх регіонів, досягнення інтегрального ефекту внаслідок усунення бар'єрів для руху товарів, послуг, капіталу, інформації і технологій.

Таким чином, процес транскордонного співробітництва заслуговує на більш детальну увагу. Сьогодні уже є багато досліджень у сфері співробітництва прикордонних регіонів, його ролі та впливу на їх соціально-економічні процеси. Серед основних варто відмітити праці П. Беленського, З. Герасимчук, О. Гонти, В. Гоблик, Б. Данилишина, М. Долішнього, О. Єрмакової, П. Луцишина, О. Лютак, Н. Мікули, А. Мокія, І. Школи та ін. Даними вченими розглянуто питання еволюції та взаємодії територій, умов співробітництва прикордонних регіонів, фінансової підтримки, створення правової бази інтеграційних процесів.

Проте, незважаючи на наявність значної кількості досліджень і публікацій у сфері співробітництва прикордонних регіонів, їх опрацювання та систематизація зумовили необхідність подальших досліджень та прогнозних оцінок в майбутньому, зокрема невирішеними залишаються питання впливу ТКС на зовнішньоекономічну діяльність територій.

Метою роботи є визначення теоретико-методичних основ розвитку транскордонного співробітництва та практичних засад його реалізації у міжнародному бізнесі.

У рамках реалізації мети були поставлені та вирішені наступні завдання:

- розкрити сутність, форми транскордонного співробітництва та його роль в міжнародному бізнесі;
- охарактеризувати історичні етапи розвитку транскордонного співробітництва;
- систематизувати особливості регулювання транскордонного співробітництва на міжнародному та національному рівнях;
- визначити інституціональне забезпечення транскордонного співробітництва в Україні;
- проаналізувати транскордонне співробітництво єврорегіонів ЄС та України та здійснити оцінку його ефективності;
- встановити напрями удосконалення нормативно-правової бази транскордонного співробітництва;
- запропонувати інструменти вдосконалення єврорегіональної співпраці України з країнами ЄС;
- спрогнозувати розвиток єврорегіонів України на 2019-2021 рр.

Об'єктом дослідження є процес транскордонного співробітництва прикордонних регіонів.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні засади розвитку транскордонного співробітництва прикордонних регіонів у сфері міжнародного бізнесу.

Інформаційною базою дослідження стали наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері співробітництва прикордонних регіонів; результати власних досліджень автора; законодавчі й нормативно-правові акти України; статистичні збірники, бюлетені і матеріали Державної служби статистики України та регіональних органів влади.

При написанні 1 розділу роботи використовувався філософський метод дослідження. Економіко-статистичний та аналітичний методи дослідження були задіяні при написанні 2 розділу, а графічний та прогностичний використані у 3 розділі роботи.

Практична цінність роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані для покращення розвитку єврорегіонів України та посилення транскордонного ефекту на ще більші території країни.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 60 найменувань. Робота викладена на 100 сторінках комп'ютерного тексту. У тексті випускної кваліфікаційної роботи розміщено 9 таблиць, 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

1.1 Сутність, форми транскордонного співробітництва та його роль в міжнародному бізнесі

Важливим елементом сучасних процесів регіоналізації, інтеграції та глобалізації є процес транскордонного співробітництва, який поступово охоплює прикордонні регіони України. Важливість використання можливостей прикордонного положення регіонів для активізації співробітництва між сусідніми країнами робить транскордонне співробітництво суттєвим елементом зовнішньої політики держави.

Транскордонне співробітництво – феномен складний та специфічний. Його дослідженню приділяють увагу багато науковців різних галузей науки.

Характеризуючи напрями реалізації транскордонного співробітництва як особливої форми міжнародної діяльності регіонального рівня, Беленький П.Ю. та Мікула Н.А. відзначають, що «...транскордонне співробітництво – специфічна сфера зовнішньоекономічної, екологічної, політичної, культурно-освітньої та інших видів міжнародної діяльності, яка здійснюється на регіональному рівні, і яка, охоплюючи всі загальні їхні форми, відрізняється необхідністю та можливостями більш активного їх використання, а також низкою особливостей, а саме – наявністю кордону і необхідністю його облаштування, спільним використанням природних ресурсів, а також, спільним вирішенням проблем екологічної безпеки, ширшим взаємним спілкуванням населення сусідніх держав та особистими зв'язками людей, значно вищим навантаженням на інфраструктуру (дороги, сфера обслуговування, зв'язок придорожня інфраструктура)» [5, с.160].

Звернімо увагу на інтеграційну функцію транскордонного співробітництва, Дергачов В. наголошує, що даний вид співпраці являє собою «...форму світогосподарської інтеграції прикордонних територій держав». Він вважає, що транскордонне співробітництво відіграє виключно значущу роль для транскордонного руху людей, товарів та інформації.

Залежно від того, як матеріальні і трудові ресурси та умови країни і регіонів доповнюються транскордонними потоками капіталу, технологій, товару та інформації, залежить енергетика регіонального розвитку [5, с.99].

Терещенко Т.В., підкреслюючи вагомість програмно-проектного підходу у здійсненні транскордонного співробітництва, розглядає його у якості «...сукупності економічних, соціальних, екологічних, культурних та інших взаємозв'язків (як правило, у вигляді програм та проектів), що «працюють» на регіональному та місцевому рівнях з метою реалізації спільних інтересів територіальних громад прикордонних адміністративно-територіальних одиниць суміжних країн» [9, с.160].

Урбан О.А., вказує на різноплановість транскордонного співробітництва і визначає його, як «...спільну соціально-еколого-економічну, політичну та гуманітарну співпрацю прилеглих прикордонних регіонів суміжних держав».

В політико-економічному плані, на думку Петренко З.О., транскордонне співробітництво являє собою «...специфічний прояв міжнародного поділу праці між територіально сусідніми адміністративними одиницями двох або декількох країн, який зумовлений загальним характером міждержавних відносин, а також економічними, соціальними, історичними та національними особливостями взаємозв'язку даних регіонів».

На нашу думку, всі вищеперелічені визначення поняття «транскордонне співробітництво» є вірними, оскільки, поняття транскордонного співробітництва є обширним і охоплює всі види взаємозв'язків.

Аналізуючи вищенаведені визначення, слід зазначити, що транскордонне співробітництво найчастіше здійснюється на регіональному рівні і розглядається у якості співробітництва прикордонних регіонів суміжних держав. Узагальнюючи досвід розвитку транскордонного співробітництва на європейському континенті, Беленький П.Ю. та Мікула Н.А. виділяють чотири рівні реалізації транскордонної співпраці [3, с.55] (табл.1.1).

Рівні реалізації транскордонної співпраці

Рівень	Характеристика
Міжнародний	Реалізується політика загальноєвропейських інтересів; здійснюється координація національних регіональних політик для збалансованого розвитку європейського простору
Державний	Виробляється національна політика у сфері транскордонного співробітництва та узгоджуються національні інтереси з загальноєвропейськими, а також здійснюється гармонізація національних та регіональних цілей
Регіональний	Реалізується регіональна політика розвитку транскордонного співробітництва з урахуванням інтересів держави та регіональних зацікавлень; здійснюється відповідна координація із регіонами сусідніх країн
Місцевий	Здійснюється координація планів розвитку, що запропоновані місцевою владою (із урахуванням регіональних та національних інтересів); відбувається конкретна співпраця між суб'єктами прикордонних територій

Роблячи висновки про попередні дослідження з питань транскордонного співробітництва, вчені виділяють 4 сфери реалізації транскордонного співробітництва: політико-правову, соціально-економічну, природоохоронну та інформаційну.

Політико-правова сфера передбачає вдосконалення нормативно-правової бази транскордонного співробітництва та її узгодження з країнами-партнерами з метою прискорення процесів інтеграції України у європейський

економічний простір та ефективного забезпечення функціонування економіки її регіонів у міжнародному поділі праці.

Завдання цієї сфери мають бути націлені на розмежування відповідальності та повноважень між центральними та місцевими органами виконавчої влади з метою найбільш ефективного вирішення проблем транскордонного характеру та забезпечення гармонійного та збалансованого розвитку прикордонних регіонів суміжних держав [4, с.222].

Соціально-економічна сфера транскордонного співробітництва є наймасштабнішою, враховуючи те, що даний вид співпраці охоплює всі сфери життєдіяльності населення. Ця сфера передбачає реалізацію заходів, спрямованих на розвиток людських ресурсів, підвищення рівня соціально-економічного становища регіонів, ліквідування ознак депресивності та периферійності. Проблема забезпечення зайнятості населення та створення нових робочих місць відіграє не маловажливу роль.

Економічна складова включає в себе напрями співробітництва між суміжними регіонами в сфері розширення прикордонної та зовнішньої торгівлі, інвестиційних зв'язків, забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу, створення спільних підприємств.

Особлива увага у соціально-економічній сфері транскордонного співробітництва має приділятися простору облаштуванню прикордонних територій, а саме розвитку придорожньої та сервісної інфраструктури, створенню нових пунктів перетину державного кордону та підвищенню рівня технічного облаштування існуючих, оскільки специфіка розвитку прикордонних територій зумовлюється їхньою транзитністю.

Харко В.Ю. наголошує на важливості ділової культури партнерів співпрацюючих сторін, без урахування чого транскордонне співробітництво є неефективним.

Чільне місце у соціально-економічній сфері транскордонного співробітництва, на наш погляд, посідає розвиток туристсько-рекреаційного комплексу, який передбачає створення нових об'єктів для відпочинку,

транскордонних туристичних маршрутів, реалізацію спільних проєктів розвитку «зеленого» туризму тощо [5, с.21].

Природоохоронна сфера транскордонного співробітництва визнає спільне використання природних ресурсів, вирішення проблем екологічної безпеки, охорону навколишнього природного середовища та запобігання надзвичайним ситуаціям по обидві сторони державного кордону.

Інформаційна сфера транскордонного співробітництва включає в себе співпрацю, направлену на забезпечення розвитку системи надання інформаційних послуг про можливості прикордонної торгівлі, підприємницьких та громадських ініціатив, а також передбачає збір інформації про проблеми, які існують у прикордонних регіонах, і систематичний пошук шляхів їх вирішення.

Розвиток транскордонної співпраці регіонів Західної Європи визначив дві головні концепції кооперації регіонів:

- транскордонна кооперація (crossborder cooperation) – тісна співпраця прилеглих прикордонних регіонів через національні кордони, до якої залучено місцеві та регіональні органи влади й інші організації в прикордонній зоні;
- міжрегіональна кооперація (interregional cooperation) – суб'єктоорієнтована співпраця через національні кордони між місцевими і регіональними органами влади й іншими організаціями, які можуть бути розташовані в будь-якому місці території держави.

Йдеться про появу таких нових просторових форм міжнародної економічної інтеграції (НПФЕІ), як "працюючі співтовариства", трикутники зростання", "великі регіони" [3, с.99] (табл.1.2).

НПФЕІ – це просторові утворення субнаціонального рівня, що включають регіони кількох держав, які відрізняються активною прикордонною і міжрегіональною співпрацею і постійно зростаючим рівнем соціально-економічної інтеграції.

Існує декілька типологій європейських НПФЕІ. Найбільший інтерес являє собою типологія Маркуса Перкманна (Markus Perkmann) з Університету Ланкастер (Великобританія).

На його думку, для класифікації транскордонних регіонів мають значення три виміри: географічні межі, інтенсивність кооперації та типи акторів.

Автор розрізняє невеликі транскордонні ініціативи від працюючих співтовариств, до яких залучено п'ять а то й більше регіонів.

Інтенсивність кооперації визначається стратегічними можливостями транскордонного органу і рівнем його автономії від центральної влади.

Типи акторів включають локальні (муніципальні) органи влади й органи влади регіонального (мезо-) рівня.

Функціональні співтовариства представляють особливу форму транскордонних регіонів. Їхня суть полягає в тому, що у багатьох випадках регіональні або локальні органи влади або інші організації співпрацюють, наприклад, через підписання протоколу про співпрацю або юридично не зобов'язуючої угоди і формують конкретні структури.

Загальна назва таких структур – Асоціація. Як приклади, можна назвати такі асоціації, як Jura (Франція/Швейцарія), Pyrenees (Іспанія/Франція) і Extremadura/Alentejo (Іспанія/Португалія) [12, с.304].

Інший тип функціональних співтовариств – Регіональна рада (Regionalrat), в якій беруть участь разом вибрані на виборах політики від регіональних влад, із кожного боку кордону (наприклад, Угорщина і Австрія в 1993 р. створили Регіональну раду за участю округів Д'єр-Мошон-Шопрон і Ваш, міст Д'єр, Шопрон, Сомбатхей (Угорщина) і землі Бургенланд (Австрія)). При Регіональних радах зазвичай створюються тематичні робочі групи.

До особливостей всіх функціональних співтовариств можна віднести:

- 1) у більшості вони є постійними;
- 2) інколи мають окрему ідентичність (наприклад, ІСВАН в Ірландії / Північній Ірландії), але найчастіше зберігають ідентичність своїх членів (наприклад, Association of Galicia and Norte в Іспанії/Португалії);
- 3) рідко мають окремі від своїх членів можливості, зазвичай ґрунтуючись на головуванні, що чергується, і секретаріаті.

Існують також комітети/робочі групи, що проводять свої засідання через певний час. Спільним для всіх працюючих співтовариств є:

- відсутність власних істотних фінансових і кадрових ресурсів;
- рідко ухвалюють самостійні від сторін, що беруть участь, рішення, спираються на міжорганізаційні форми ухвалення рішень (учасники комітетів і робочих груп виступають при цьому як представники своїх органів влади).

Зазвичай, функціональні співтовариства фокусують свою діяльність на просторовому плануванні та конкретних проектах.

Зазначимо, що повноваження європейських регіонів щодо здійснення міжнародної співпраці неоднакові в різних державах. Зокрема, в "історичних" європейських федераціях регіонам надано досить широкий діапазон прав.

Наприклад, землі ФРН і кантони Швейцарії мають право в межах своїх предметів ведення (зазвичай, це прикордонна співпраця, освіта, культура), укладати договори з іноземними державами, землі Австрії – з сусідніми державами або їхніми суб'єктами.

Найбільші права в галузі зовнішніх зв'язків мають суб'єкти бельгійської федерації. Три співтовариства і три регіони цієї країни мають право на здійснення зовнішніх стосунків з усіх питань, зокрема право на укладення міжнародних договорів. Щодо співтовариств, то до таких питань належить розвиток культури, освіти тощо, а для регіонів – питання економіки та екології.

Вищим рівнем розвитку прикордонної співпраці в Європі вважають так звані "великі регіони" (Grand Regions), що складаються зі значних територіальних одиниць, таких як "Верхній Рейн" (ФРН – Швейцарія – Франція) і "Саар-Лор-Люкс-Рейн" (ФРН – Люксембург – Франція). Останній "великий регіон", до якого належить весь Люксембург, прикордонні райони французької Лотарингії і німецької землі Рейнланд-Пфальц, цілком німецька земля Саарланд, є, як вважає керівництво ЄС, "найбільш зразковим європейським регіоном".

Характерна особливість прикордонної співпраці в межах "великих регіонів" – це наявність спеціальних міждержавних угод між країнами, які беруть участь; багатобічних міжурядових (загальні питання) і міжрегіональних комісій

(конкретні практичні питання співпраці). При цьому "Верхній Рейн" має ще і приватноправові органи, зареєстровані як "єврорегіон". У "великих регіонах" активно відбувається процес інституціалізації структур співпраці.

Принципово новим кроком у розвитку прикордонної співпраці стала підписана в м. Карлсруе в січні 1996 р. Угода між урядами ФРН, Франції, Люксембурга і Швейцарії "Про транскордонну співпрацю між регіональними суб'єктами і органами місцевого самоврядування". Зона дії Угоди охоплює Люксембург, французькі регіони Лотарингію і Ельзас, німецькі федеральні землі Саарланд, Рейнланд-Пфальц і Баден-Вюртемберг, швейцарські кантони Золотурн, Базель, Ааргау і Юра тобто під неї частково підпадають і "великі регіони" – "Верхній Рейн" і "Саар-Лор-Люкс-Рейн". Ключовим моментом у цій угоді є те, що регіональні та локальні органи влади, які підписали його можуть самостійно укладати з прикордонними партнерами угоди про кооперацію.

Таким чином, створюється загальна правова основа, що надає локальним органам влади великі можливості для розвитку прикордонної співпраці. Уряд Німеччини розглядає "Угоду Карлсруе" як "модель співпраці в Європі XXI століття" і прагне поширювати цей досвід. З 1996 р. до цієї моделі належить ще одна близька за суттю германо-бельгійська угода "Майнцька угода". В умовах України запровадженню таких форм співпраці сприяло б формуванню у прикордонних регіонах "регіональних мережевих співтовариств".

Під "регіональним мережевим співтовариством" розуміємо різноманіття акторів, що солідарно співпрацюють у просуванні індивідуальних і колективних інтересів; обмінюються формальними і неформальними ресурсами, і вступають в різні форми комунікації на регіональному політичному просторі. При цьому прикордонний регіон повинен розглядатися вже не просто як територіальний простір.

Політична актуалізація цього територіального простору набуває важливості, яка виражається в наявності певних економічних і політичних інтересів, консолідованого або поляризованого політичного співтовариства, своєрідного характеру комунікацій [13, с.20].

До того ж, політика розвитку ТКС повинна розглядатися як один з пріоритетних напрямів загальної регіональної політики, а, з огляду на це, саме прикордонний регіон як певного типу "політичний регіон", що є вагомим інструментом у загальному політичному житті країни, включає, загальну велику вузлову проблему (депресивність розвитку) і загальне історичне минуле (периферійність). Важливо є те, що саме комунікативні зв'язки і здібності соціальних мереж позитивно впливають на адаптивні можливості держави і безлічі її політичних інститутів. Поряд із політичним чинником, у процесі формування регіональних мережевих співтовариств необхідно звертати увагу і на безліч інших чинників географічної, економічної, демографічної, соціальної, освітньої властивостей.

Специфічними формами міжрегіональної співпраці в регіоні Балтійського моря є так звані "дуги" (arcs) – Південно-балтійська дуга і Ботнічна дуга. Проект "Південно-балтійська дуга" (South Baltic Arc) реалізують у межах програми BSR INTERREG ІІВ. Проектна територія протягується по південному узбережжю Балтійського моря від Німеччини через Польщу, область Калінінграда РФ і Литву та Латвію уздовж міжнародної транспортної магістралі "ВіаГанзеатіка".

Всього в проекті беруть участь органи влади 13 регіонів.

Проект Ботнічна дуга (Bothnian Arc) стартував ще з 1998 р. Він охоплює 12 муніципалітетів, розташованих на узбережжі Ботнічної затоки (сім – шведських і п'ять – фінських). У них проживає більше половини населення Північної Швеції та Північної Фінляндії.

Новими, насамперед за розмірами і сферою сполучення акторів, є "Трикутниками зростання", тобто транснаціональні економічні зони, поширені на досить великій, але чітко визначеній географічній території, в якій відмінності у наявних чинниках трьох або більше країн і субрегіонів використовуються з метою розвитку зовнішньої торгівлі та залучення іноземних інвестицій. Вважають, що функції "трикутника зростання" в економічному розвитку значно ширші, ніж функції єврорегіонів, оскільки вони дають змогу сполучати в цілісність регіони

(типи регіонів), які володіють взаємодоповнюваними один одного видами ресурсів.

В ідеалі, три регіони включають по одному з компонентів економічної системи: земля – праця – капітал; четвертий компонент – підприємницькі можливості – є результатом взаємодії всіх трьох регіонів або типів регіонів.

Таким чином, створюючи подібне стратегічне об'єднання, географічно суміжні субрегіони можуть використовувати принцип порівняльних переваг.

Приклади такого співробітництва часто зустрічаються в Південно-Східній Азії, зокрема «трикутник». Його утворили Гонконг, частина Тайваню і провінції Гуандун і Фуцзянь (КНР) тощо.

Основною метою нових форм ТКС є перевтілення прикордонних, периферійних районів у межах державних територій в інтегровані, взаємодоповнювані райони, що набувають функцій передавача нової інформації, досвіду тощо.

Адже розвиток ТКС передбачає зниження залежності прикордонних територій не тільки від внутрішніх адміністративно-територіальних кордонів, але і від державного кордону також.

Крім того, реалізація проектів щодо створення співтовариств, дуг та євро регіонів дозволить значно збільшити приплив інвестицій в економіку країн, створити потужний транспортний коридор з відповідною інфраструктурою, знизити рівень безробіття і підвищити рівень доходів населення.

1.2 Історичні етапи розвитку транскордонного співробітництва

Одним із головних кроків щодо вивчення та з'ясування сутності транскордонного співробітництва у світі, зокрема в Україні є уважне вивчення історії та еволюції через час і простір.

Ідея становлення транскордонних регіонів була започаткована ще в перші повоєнні роки з ініціативи місцевих органів влади на прикордонних територіях Італії та Австрії. Починаючи з середини 60-х років, окремі контакти в галузі культури переросли у багатогалузеве співробітництво. А в 1978 році

представники двох північно-східних областей Італії, чотирьох середньоавстрійських земель, Словенії, Хорватії та землі Баварія зібралися у Венеції з метою створення територіального об'єднання щодо реалізації спільної регіональної політики. Пізніше до Альпійсько-Адріатичної угоди приєдналися ще ряд областей Італії та Австрії, а в 1988 році - п'ять угорських округів. Із вступом у спілку в 1990 році швейцарського району Тіціно було завершено формування його територіальної організаційної структури.

Відповідно до договору було створено комісії з питань культури і науки, зв'язку, туризму, водного господарства, державного планування та питань рекреації. Уже за відносно короткий проміжок часу робота комісій дала хороші результати. Було реалізовано ряд спільних проектів, зокрема з будівництва газо- і нафтопроводів, розвитку туризму.

Окремі зв'язки, часто спонтанні, на території євро регіону "Альпи-Адріатика" трансформувалися в конструктивне прикордонне співробітництво на довгостроковій основі, яке дедалі більше впливає на економічне, соціальне і культурне життя в даному регіоні [19, с.80].

Згодом така локальна інтеграція дістала поширення на прикордонних територіях Франції, Швейцарії, ФРН, Бельгії, Скандинавії. Тепер у Європі нараховується понад двадцять регіонів, які досягли рівня транскордонних або наближаються до нього. У них інтенсивно розвивається регіональна інфраструктура. З метою здійснення співробітництва місцевим органам самоврядування делегуються відповідні повноваження центральної влади, розширюється їх самостійність при одночасному збереженні національного суверенітету та системи державної влади.

Показником успішного функціонування євро регіонів є франко-німецько-швейцарський євро регіон "Регіо". Він знаходиться між горами Вогезами (Франція), Чорним лісом (Німеччина) та горами Юра (Швейцарія). Особливістю транскордонного об'єднання є те, що в ньому представлені три істотно відмінних між собою варіанти демократичних систем:

- Південний Баден у Німеччині - парламентська демократія з розвинутим федералізмом.

- Верхній Ельзас у Франції - високоцентралізована парламентська демократія.

- Регіон Базеля Нордвестшвайц у Швейцарії - високоде-централізована директивна демократія.

Масштабною в межах єврорегіону є маятникова міграція робочої сили. Десятки тисяч жителів прикордонних територій щоденно перетинають кордон, їдучи на роботу в іншу країну. Спільними зусиллями створено центр з підготовки і підвищення кваліфікації менеджерів для країн- учасниць регіонального об'єднання. Досить ефективно функціонує спільне франко-швейцарське підприємство "Євроаеропорт Базель - Мюльхаузен - Фрайбург".

На практичну основу поставлено концепцію створення мережі швидкісних потягів "Реджіо", що дасть можливість швидко і екологічно доцільно зв'язати всі центри прикордонного трикутника.

Із 1990-1991 рр. у створення єврорегіонів включилися посткомуністичні східноєвропейські держави, використовуючи дану форму як один із каналів включення нових демократій у загальноєвропейські інтеграційні процеси. Особливо інтенсивно йде формування єврорегіонів у західному прикордонні Чехії та Польщі з ФРН. Тут було створено перші транскордонні об'єднання держав - не членів ЄС. У ході переговорів представників місцевих органів влади прикордонних областей Чехії, Польщі та ФРН, котрі проходили під егідою Комісії по прикордонних областях ЄС наприкінці травня 1991 року в м. Цвіккау (ФРН), до складу єврорегіону ввійшло сім німецьких і чотири чеських адміністративних райони прикордоння та польське воєводство Єлена ГуРа- У листопаді 1991 року на аналогічному зібранні в м. Хеб (Чехія) закладено підвалини єврорегіону "Егрєнчїс" у прикордонні Західної Чехії і Баварії. Проводиться активна робота з розбудови єврорегіону "Шумава", який включає чотири німецьких та чотири чеських прикордонних райони. Його специфіка - пріоритет охорони навколишнього середовища [19, с.203].

13 найперших єврорегіонів були створені раніше, ніж у 1990 р., внаслідок чого такі початкові оперативні структури набули значного поширення в 1970-х роках (перший історичний EUREGIO є винятком, оскільки він був створений у 1958 році). Така перша транскордонна структура зазвичай розвивається за слабкої інституційної та фінансової складової. Цей перший етап також відповідає двом попереднім фазам попереднього періоду (1950-79 та 1980-90рр.).

У 90-х роках було створено 22 єврорегіони, які відображали загальні тенденції і існували не тільки завдячуючи Мадридській конвенції, але також завдяки новій фінансовій підтримці, наданій програмами INTERREG.

Інші 26 єврорегіонів з'явилися в першій декаді 2000-х років, значна частина яких була натхненна вже новоствореними.

Цей аналіз дозволяє в загальному значенні визначити співвідношення між різними історичними етапами, описаними вище, і інституційними формами, прийнятими Єврорегіонами. Перші єврорегіони були розроблені на основі угод про транскордонне співробітництво між місцевими та регіональними структурами по обидві сторони кордону із залученням європейських держав-членів, а саме Нідерландів-Німеччини та Франції-Німеччини і т. д. Вони є прикладом співпраці з великою кількістю громадських акторів (загалом в середньому 30) між місцевими та регіональними організаціями, які вирішили перетворити їх інституційну угоду в ЕТЦР; за нашим зразком, єдиним, який слідував тенденції, - був поточний Єврорегіон Нової Аквітанії-Еускади-Наварра.

Така сама картина застосовувалась до 22 єврорегіонів, створених протягом 90-х років, з яких лише 3 зрештою були перетворені до правової формули ЄЦБ.

Проте друга група показує більш високу інституційну щільність, що має загальну середню кількість 53 учасників. Багато хто з них є як локальними, так і регіональними, і вперше вони почали спільно розробляти нові міські формули для передбачення прикордонної зони.

Особливо це стосується так званих "Євродистриктів", які вперше ввели ідею розвитку міської політики на єврорегіональному рівні.

Останні 26 єврорегіонів, створені у 2000 році, призвели до зменшення інституційної щільності, загальна сума яких знижується до 21 державного актора, а головний мотив - зростаюче територіальне поширення, яке керується новою присутністю більших адміністративних рівнів (регіональний масштаб на рівні NUTS2). Така зміна очевидна, оскільки порівнюючи 29 субнаціональних організацій та регіональних органів, що брали участь у єврорегіональних структурах цього третього блоку з попередніми номерами (21 у 1990-х роках і майже 14 у 1980-х роках) [30, с.200].

Третій етап - це також момент, коли ЦБК досягло нового почуття зрілості і зростаючої складності. Це стає зрозумілим при розкритті наявності прикордонних територій, які перекривають структури транскордонного співробітництва різного масштабу.

Щодо започаткування процесу транскордонного співробітництва в Україні треба почати з базового юридичного документу з питань транскордонного співробітництва - Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, яку було підписано у Мадриді 21 травня 1980 року. Угорщина стала першою країною, з якою Україна підписала договір щодо дружньої співпраці. В українсько-угорському контексті, з-поміж низки політико-правових документів країн Європи, які стосуються міжрегіональної кооперації та транскордонної співпраці, рельєфно визначається, як базовий європейський документ Ради Європи – так звана Мадридська конвенція, а саме - Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (ETS No106), яку було підписано у Мадриді 21 травня 1980 року [2, с.88].

Мадридську Конвенцію ратифікувала як Верховна Рада України, так і Державні Збори (Парламент) Угорщини. Таким чином, як зазначають експерти, цей важливий європейський документ, його положення (міжнародно-правові норми стосовно міжрегіонального співробітництва, закріплені у Конвенції) стали частиною національного законодавства України і Угорщини, отже мають

пріоритет над внутрішнім правом сусідніх країн, згідно зі статтею 27 Віденської Конвенції про право міжнародних договорів 1969 року [4, с.70].

На сьогодні найактуальнішим документом для регіонів України, з точки зору ратифікації і реалізації його положень є Протокол №3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями стосовно Об'єднань єврорегіонального співробітництва (ОЕС). Протокол має на меті закласти фундаментальні правові засади, що регулюють правосуб'єктність та порядок утворення ОЕС.

Першим єврорегіоном на території України став «Карпатський» єврорегіон, який був сформований 14 лютого 1993 року між Україною, Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією. Утворення простягається вздовж Карпатських гір та включає в себе 19 прикордонних адміністративно-територіальних одиниць. Площа єврорегіону становить близько 148 095 км², а загальна кількість населення перевищує 16 мільйонів осіб. Найголовнішим завданням єврорегіону є розвиток транспортного зв'язку між країнами-учасниками та вирішення питань туризму та охорони навколишнього середовища.

29 вересня 1995 року в Луцьку між представниками України, Білорусії та Польщі була підписана Угода про створення транскордонного об'єднання «Єврорегіон Буг». Станом на 2017 р., загальна кількість населення єврорегіону становить близько 5 мільйонів осіб, а найголовнішими адміністративними центрами є Луцьк, Берестя та Люблін. Через цю територію проходять важливі комунікаційні шляхи, які з'єднують Європу з Росією, тому основними підставами його створення є налагодження комунікаційних зв'язків та вільний рух трудових ресурсів.

Виконуючи домовленості, досягнуті під час зустрічі Президентів України, Румунії та Молдови у липні 1997 року в м. Ізмаїл, та спираючись на положення «Європейської Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями» 14 серпня 1998 року була підписана Угода про створення Єврорегіону «Нижній Дунай».

Його створення мало на меті вирішення таких важливих питань, як забезпечення рівня зайнятості населення, та здійснення кроків з інтеграції транспортної інфраструктури прикордонних регіонів в єдину мережу європейських транспортних коридорів.

Єврорегіон «Верхній Прут» вже 15 років об'єднує прикордонні райони України, Румунії та Молдови, він був створений 22 вересня 2000 року. Його ціль - тісне економічне співробітництво та спільне вирішення проблем інфраструктури туризму та рекреації.

Єврорегіон «Дніпро» був створений 29 квітня 2003 року в м. Гоміль, та поєднує між собою адміністративні одиниці України, Білорусії та Росії. Також, єврорегіон має статус наглядача в Асоціації європейських прикордонних регіонів. Головна мета його створення - сприяння соціально-економічному розвитку та культурній співпраці прикордонних територій. На території єврорегіону проходять великі автомобільні сполучення, міжнародна нафтопровідна магістраль «Дружба» та газопроводи міжнародного значення, що сприяє значному розвитку формування у майбутньому.

Єврорегіони «Ярославна», «Слобожанщина», «Донбас» припинили існування внаслідок розгортання бойових дій на їх території.

У 2008 році був створений єврорегіон «Чорне море», який включає в себе прикордонні адміністративно-територіальні одиниці дев'яти країн (Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Російська Федерація, Румунія, Туреччина, Україна).

Основними цілями єврорегіону є: захист спільних інтересів членів та підготовка спільної стратегії розвитку; обмін досвідом у сфері новітніх технологій; підготовка спільних програм та стратегій розвитку, а також реалізація дій, спрямованих на їхню імплементацію [29, с.379].

Асоціація про створення єврорегіону «Дністер» буда підписана 2 лютого 2012 року між представниками України та Республіки Молдова. Єврорегіон «Дністер» також може бути розширений за рахунок Кам'янського та Рибницького районів невизнаного Придністров'я, що входить до складу Республіки Молдова.

Сторони працюватимуть над такими питаннями, як реалізація спільних транскордонних інвестиційних проектів та здійснення регіональних проектів (програм) з питань скорочення безробіття серед населення прикордонних районів за допомогою підвищення економічного потенціалу.

Підсумовуючи, наразі в світі діють 158 єврорегіонів. Свій початок вони беруть з 1950-х років. В Україні процес транскордонного співробітництва почався у 1993 р. Найбільш активно до нього залучені західні регіони країни.

1.3 Особливості регулювання транскордонного співробітництва на національному та регіональному рівнях

Транскордонне співробітництво є однією із найважливіших складових державної регіональної політики України. Це слугує причиною всебічного розвитку національного законодавства України, зокрема, шляхом створення більш ефективної державної підтримки, а також посилення координації транскордонного співробітництва за участю Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства закордонних справ України та інших центральних органів виконавчої влади. Механізм реалізації державної регіональної політики включає правову та організаційну (організаційно-політичну, організаційно-економічну, організаційно-соціальну та ін.) основи цього процесу.

Україна має кордон із сімома державами, 19 із 27 адміністративно-територіальних одиниць є прикордонними. На території таких прикордонних областей, як Вінницька, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Луганська, Одеська, Сумська, Харківська, Чернівецька, Чернігівська, Донецька, створено дев'ять єврорегіонів - Буг, Верхній Прут, Дністер, Дніпро, Карпатський, Нижній Дунай, Слобожанщина, Донбас та Ярославна, п'ять єврорегіонів створено з державами - членами ЄС (Польща, Словаччина, Румунія, Угорщина).

Протягом останніх 10 років в Україні приділялася значна увага та надавалася політична підтримка розвитку транскордонного співробітництва,

створено договірно-правову базу для такого співробітництва, встановлено правові механізми підготовки та реалізації спільних з державами - членами ЄС проектів прикордонного співробітництва, в тому числі процедуру проведення конкурсного відбору проектів (програм) транскордонного співробітництва, які можуть бути включені до цієї Програми. За такий період прийнято дві державні програми розвитку транскордонного співробітництва - Державну програму розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1819 (Офіційний вісник України, 2006 р., № 52, ст. 3510), та Державну програму розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2010 р. № 1088 (Офіційний вісник України, 2010 р., № 92, ст. 3264).

Метою зазначених програм була активізація соціально-економічного, науково-технічного, екологічного, культурного розвитку суб'єктів транскордонного співробітництва. Також відібрано на конкурсній основі проекти, для реалізації яких передбачалася державна фінансова підтримка відповідно до Закону України "Про транскордонне співробітництво". Проте необхідного обсягу коштів на реалізацію зазначених проектів у державному бюджеті передбачено не було.

Джерелами фінансування проектів транскордонного співробітництва стали переважно ресурси місцевих бюджетів і міжнародної технічної допомоги, зокрема програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства та партнерства на 2007-2013 роки, а також кошти державного бюджету, які призначено для співфінансування великомасштабних інфраструктурних проектів, схвалених у рамках Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки.

Інституційне забезпечення реалізації державної регіональної політики здійснюється на трьох основних рівнях. Перший рівень – національний, другий і третій – регіональний і місцевий.

Кожен рівень характеризує діяльність суб'єктів, які наділені владною компетенцією. Загальновідомо, що інститути місцевого та регіонального самоврядування у незалежній Україні розвиваються вже більше 27 років. Створення 17 квітня 1992 р. Фонду сприяння становленню і розвитку місцевого та регіонального самоврядування України стало першим кроком незалежної Української держави щодо інституційного забезпечення місцевого та регіонального розвитку. На початковому етапі статутні завдання Фонду полягали у вирішенні проблем переходу від традиційних радянських форм організації влади до загальноприйнятих демократичних форм місцевого самоврядування. Економічні, політичні, державно-правові реформування визначили необхідність уточнення статусу, функцій і повноважень Фонду. Відповідно до Указу Президента України від 24 червня 2010 р. № 723/2010, згадану установу було реорганізовано в Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню в Україні, який відповідно до свого Положення є допоміжним органом при Президентові України. 9 квітня 2010 року було утворено Раду регіонів. Рада регіонів є консультативно-дорадчим органом при Президентові України [31, с.19].

Рада регіонів поставила перед собою такі завдання, як:

- 1) вивчення суспільно-політичних процесів, що відбуваються в державі, дослідження стану соціально-економічного розвитку регіонів;
- 2) сприяння взаємодії та активізації співпраці органів державної влади та органів місцевого самоврядування у вирішенні питань вдосконалення державного будівництва;
- 3) розгляд та дискусія актуальних питань забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів та вироблення важелів для подолання диспропорцій розвитку територій, ефективного використання економічного потенціалу регіонів, підвищення їх інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності, сприяння об'єднанню зусиль органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

Рис.1 Система науково-методичного та аналітичного супроводу розвитку ТКС [4, с.80]

- 4) консультування щодо здійснення адміністративно-територіальної реформи, реформи місцевого самоврядування, вдосконалення механізму та процедури публічного адміністрування, реалізації регіональної кадрової політики;
- 5) аналіз законодавства України з питань регіонального розвитку, місцевого самоврядування, територіальної організації влади та підготовка пропозицій щодо його вдосконалення;
- 6) моніторинг стану виконання актів Президента України з питань регіонального розвитку та підготовка пропозицій щодо підвищення виконавської дисципліни;
- 7) розгляд проектів законодавчих актів з питань регіональної політики і державного будівництва, проектів загальнодержавних та інших державних

цільових програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля;

8) аналіз громадської думки щодо президентських ініціатив, проєктів найважливіших актів Президента України, законопроєктів, що передбачаються для внесення Президентом України на розгляд Верховної Ради України, з питань регіонального розвитку, місцевого самоврядування, територіальної організації влади;

9) вивчення та узагальнення іноземного досвіду з питань державного будівництва, здійснення місцевого самоврядування, формування та реалізації регіональної політики, впровадження моделі сталого розвитку та опрацювання пропозицій щодо використання такого досвіду в Україні.

Доцільним було б виносити питання транскордонного співробітництва саме на розгляд Ради регіонів з метою підготовки відповідних рішень Глави держави. Верховна Рада України, яка є єдиним законотворчим органом має суттєвий вплив на реалізацію державної регіональної політики. Нагадаємо наступні повноваження Верховної Ради, які зазначені в Конституції України:

- здійснення законодавчої діяльності (внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII цієї Конституції; прийняття законів; затвердження Державного бюджету України та внесення коректив до нього, контроль Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання);
- затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля;
- за поданням Кабінету Міністрів України затверджує загальнодержавні програми;
- приймає рішення щодо внесення змін до затверджених нею загальнодержавних програм;
- у разі необхідності приймає рішення про дострокове припинення виконання загальнодержавних програм або про продовження строку їх виконання.

На сьогоднішній день діє Парламентський комітет в структурі Верховної Ради України з питань європейської інтеграції, який безпосередньо вирішує проблеми розвитку транскордонного співробітництва. Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, Міністерство закордонних справ в структурі центральних органів виконавчої влади здійснюють координацію різних аспектів державної політики у сфері транскордонного співробітництва [1, с.66].

В той же час великої уваги потребує питання уникнення дублювання, розмежування повноважень між різними центральними органами виконавчої влади, здійснення ефективного координування в реалізації державної регіональної політики та політики щодо розвитку транскордонного співробітництва. Інші центральні органи виконавчої влади беруть участь у сприянні розвитку транскордонного співробітництва в межах компетенції, встановленої законодавством України, а також, у разі необхідності, вносять пропозиції щодо змін до законодавчих актів України з питань транскордонного співробітництва.

Хоча у жодному документі не вписано функції державних органів щодо транскордонного співробітництва, на наш погляд, доцільно до компетенції Кабінету Міністрів України віднести:

- проведення державної політики у сфері транскордонного співробітництва;
- розробка і здійснення загальнодержавної стратегії транскордонного співробітництва;
- укладання міждержавних угод про транскордонне співробітництво, прикордонну та прибережну торгівлю та забезпечення ратифікації міжнародних конвенцій, договорів тощо Верховною Радою України;
- створення спільних міждержавних комісій з вирішення проблем щодо здійснення транскордонного співробітництва (усунення юридичних розбіжностей, податкового та митного законодавства, узгодження норм екологічної безпеки тощо);
- укладання транскордонних угод та формування спільних міжнародних міжрегіональних об'єднань, єврорегіонів;

- створення спільних комітетів і робочих груп для реалізації транскордонних угод, укладених на республіканському рівні і фінансове забезпечення їх діяльності з української сторони;

До компетенції органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій, адміністративно-територіальні одиниці яких є 62 суб'єктами транскордонного співробітництва:

- укладання угод про транскордонне співробітництво з відповідними територіальними органами суміжних прикордонних регіонів інших держав;

- забезпечення виконання на відповідній території зобов'язань, встановлених міжнародними договорами України та угодами про транскордонне співробітництво;

- розробка та забезпечення в межах своєї компетенції виконання регіональних програм (стратегій) розвитку транскордонного співробітництва;

- створення спільних міжрегіональних комітетів та робочих груп з метою вирішення спільних транскордонних проблем;

Не можна ігнорувати питання розвитку інституційного діалогу з національними асоціаціями органів місцевого самоврядування, зокрема Національним Конгресом місцевих та регіональних влад, що має стати дієвим механізмом здійснення координації політики транскордонного співробітництва на національному та регіональному рівнях. Слід приділити особливу увагу в рамках здійснення політики координації транскордонного співробітництва розвитку мережених зв'язків між єврорегіонами та суб'єктами транскордонного співробітництва. У зв'язку з цим слід відзначити ініціативу Мінрегіонбуду щодо утворення у 2010 р. Асамблеї українських прикордонних регіонів та єврорегіонів та Консультативно-дорадчої ради з питань транскордонного співробітництва [27, с.269].

Важливим елементом в управлінні транскордонним співробітництвом є діяльність спільних міжурядових комісій та робочих груп щодо міжтериторіального та транскордонного співробітництва, на засіданнях яких обговорюються пріоритети та механізми розвитку транскордонного

співробітництва, критерії відбору транскордонних проектів тощо. Недержавні організації відіграють також важливе значення в управлінні транскордонним співробітництвом, зокрема Агентства регіонального розвитку, які останнім часом активно розвиваються як в Україні, так і в Європі.

Висновок до розділу 1

Таким чином, транскордонне співробітництво це спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, екологічних, культурних, науково-технічних та інших відносин між територіальними громадами, місцевими органами виконавчої влади. Головним завданням транскордонного співробітництва є покращення життя соціуму та підвищення рівня соціально-економічного розвитку прикордонних територій з метою забезпечення їх сталого розвитку.

Основними формами міжнародного співробітництва є «єврорегіони», «дуги», «трикутники зростання». Транскордонне співробітництво відіграє не останню роль в налагодженні соціальних, економічних, політичних, соціально-культурних зв'язків між кордонами різних країн. наразі в світі діють 158 єврорегіонів. Свій початок вони беруть з 1950-х років. В Україні процес транскордонного співробітництва почався у 1980 році.

Першою країною-партнером стала Угорщина і підписана ними Рамкова Конвенція у Мадриді 21 травня 1980 року.

Також були досліджені та визначені місце, роль та інституційне забезпечення транскордонного співробітництва в Україні. У процесі державної підтримки транскордонного співробітництва безпосередню участь беруть регіони, на території яких реалізуються проекти (програми). В Україні було визначено 2 державні програми розвитку транскордонного співробітництва. Джерелами фінансування цих проектів є ресурси місцевих бюджетів і ресурси міжнародної технічної допомоги. Окрім організації розробки та первинного відбору проектів, обласні органи влади можуть стати учасниками співфінансування проектів і забезпечити діяльність системи моніторингу в межах своєї компетенції.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ

2.1 Інституціональне забезпечення транскордонного співробітництва в Україні

У узагальненому вигляді інститути можна визначити як порівняно високоорганізовані соціально-політичні системні утворення, які відрізняються стійкою структурою, глибинною інтегрованістю своїх елементів, різноманітністю, гнучкістю і динамікою їх функцій. Для них характерні чітке розмежування функцій і повноважень кожного з суб'єктів взаємодії, узгодженість дій, достатньо високий і жорсткий рівень контролю і регуляції. Соціальні і політичні зв'язки, які лежать в основі цих інститутів, називають інституційними, а сам процес їх створення – «інституціоналізацією».

Інституційна система (або система органів влади) складається з сукупності структур, в першу чергу, центральних і регіональних органів влади і управління, силових структур, суду.

Як і будь-яка організація, ЄС в цілому здійснює свою компетенцію через власні інститути (органи, установи). Саме за допомогою своїх інститутів і спеціальних органів Союз забезпечує досягнення поставленої перед ним мети і реалізацію своїх повноважень в різних сферах суспільного життя незалежно від того, до компетенції якої опори вони належать.

Успішне здійснення європейського будівництва було б неможливим без утворення установ, покликаних забезпечити його демократичність і ефективність. Всі разом, органи Європейського Союзу створюють цілісну систему. Подібно до роботи системи органів і установ держави, її діяльність може бути відмічена терміном «механізм». Кожен орган Союзу виступає в цій системі як окремий елемент, який пов'язаний з рештою органів і функціонувати як єдиний механізм.

Нагадаємо, що концепція єврорегіонів є результатом політики Європейського Союзу, спрямованої на децентралізацію політичної й економічної влади, створення своєрідних екстериторіальних утворень. При створенні єврорегіону сторони керуються цілями і принципами Європейської рамкової

конвенції про транскордонне співробітництво, а також її протоколами. До документів, які становлять міжнародну законодавчу базу для транскордонного співробітництва і єврорегіонів належать договори, які були укладені міжнародними організаціями, зокрема, Радою Європи чи Асоціацією Європейських Прикордонних Регіонів, а саме Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або владами (Мадридська Конвенція), а також Додатковий протокол до Конвенції, Європейська Хартія Прикордонних і Транскордонних Регіонів, Європейська Хартія Місцевого Самоврядування, Європейська хартія регіонального самоврядування.

Виділимо риси, які характеризують функціонування єврорегіонів як форми транскордонного співробітництва. По-перше, це правові аспекти функціонування єврорегіонів – створення єврорегіону не призводить до виникнення нового адміністративно-територіального утворення зі статусом юридичної особи, правове регулювання на території кожного із членів єврорегіону здійснюється відповідно до чинного законодавства держави, до якої він належить, керівні органи єврорегіону виконують координаційні функції і не мають владних повноважень, а також не можуть підмінювати собою органи влади, що діють на території кожного з його членів. По-друге, єврорегіони не діють проти інтересів національної держави, вони не є наддержавними утвореннями, в своїй діяльності не підмінюють зовнішньополітичні функції держав, адміністративно-територіальні одиниці яких є їх членами (політичні особливості). По-третє, в переважній більшості випадків єврорегіони охоплюють території, які мають спільне історичне минуле і навіть колись входили до складу однієї держави; іноді до складу єврорегіонів входять території, які у минулому мали так званий «спірний статус», тобто право володіння такою територією, що належала одній державі, оспорювалося сусідньою, яка має з нею спільний кордон. По-четверте, єврорегіон – це, як правило, багатонаціональні території або регіони, де мешкають представники декількох етнічних груп.

У багатьох випадках на територіях суміжних прикордонних регіонів мешкають представники досить чисельної національної меншини, яка репрезентує національну більшість країни, розташованої по інший бік кордону (особливості, пов'язані із національним складом прикордонних територій). По-п'яте, території або регіони, які входять до складу єврорегіонів, є периферійними відносно адміністративних центрів своїх країн. По-шосте, всім територіям або регіонам, які входять до складу єврорегіонів, притаманна наявність спільних проблем транскордонного характеру, для розв'язання яких необхідні спільні зусилля територіальних громад або органів влади держав-сусідів. Як правило, до таких проблем відносяться природоохоронні та екологічні, розвиток прикордонної інфраструктури, транспорту й комунікацій, раціональне використання трудових ресурсів, забезпечення умов для розвитку етнічних меншин. По-сьоме, наявність чітко визначених спільних інтересів членів єврорегіонів. Для цієї групи типовими є інтереси в торгово-економічній площині з урахуванням місця регіонів – членів у міжтериторіальному розподілі праці, у галузі спільного розвитку туристичної діяльності, наданні взаємних послуг через державний кордон, створенні мережі співробітництва в сферах науки, освіти та культури. Універсальною сферою спільних інтересів для членів будь-якого єврорегіону є визначення спільної стратегії просторового розвитку.

Основними перевагами участі країн в єврорегіонах є: прискорення соціально-економічного розвитку територій на основі використання регіонального транскордонного співробітництва, інфраструктурна, кадрова підготовка регіонів та країн у цілому для поглиблення співпраці з ЄС, прискорення процесів інтеграції, реалізація потенціалу формування економічної спеціалізації регіонів, покращення режиму руху капіталу в транскордонних регіонах, спільний розвиток транскордонної та комунікаційної інфраструктури, спільна розробка стратегії регіонального розвитку, співробітництво в галузях туризму, рекреації, охорони довкілля.

Типова структура євро регіону складається з Ради євро регіонів та Спільних робочих комісій. А також з Регіонального конгресу, Агентства регіонального розвитку, Національного секретаріату, Асоціації прикордонних територій, Ради Асоціації, Інформаційного центру кожної з двох або більше країн (рис. 2.1) [9, с.139].

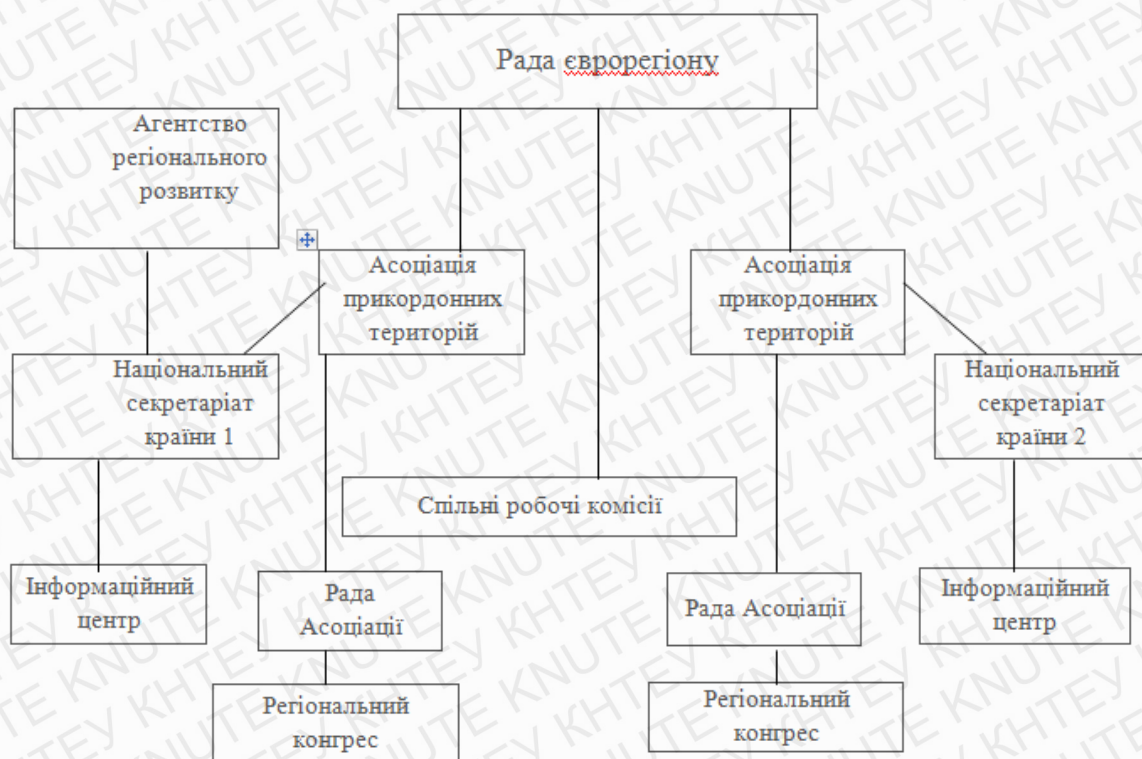

Рис. 2.1. Типова структура євро регіону

Типова структура євро регіонів за участю областей України складається з Ради євро регіонів, Ревізійної комісії, Секретаріату, Національного представництва та Робочої комісії (рис. 2.2).

Розвиток транскордонного розвитку потребує зміцнення інституційної спроможності існуючих євро регіонів у реалізації проектів та програм транскордонного співробітництва, покращення організації навчання основних груп, більш детального вивчення існуючих проблем у діяльності євро регіонів та можливостей їх ефективного розв'язання, а також вироблення довгострокової стратегії розвитку євро регіонів на основі рекомендацій європейських інституцій, кращих вітчизняних і зарубіжних практик [13, с.89].

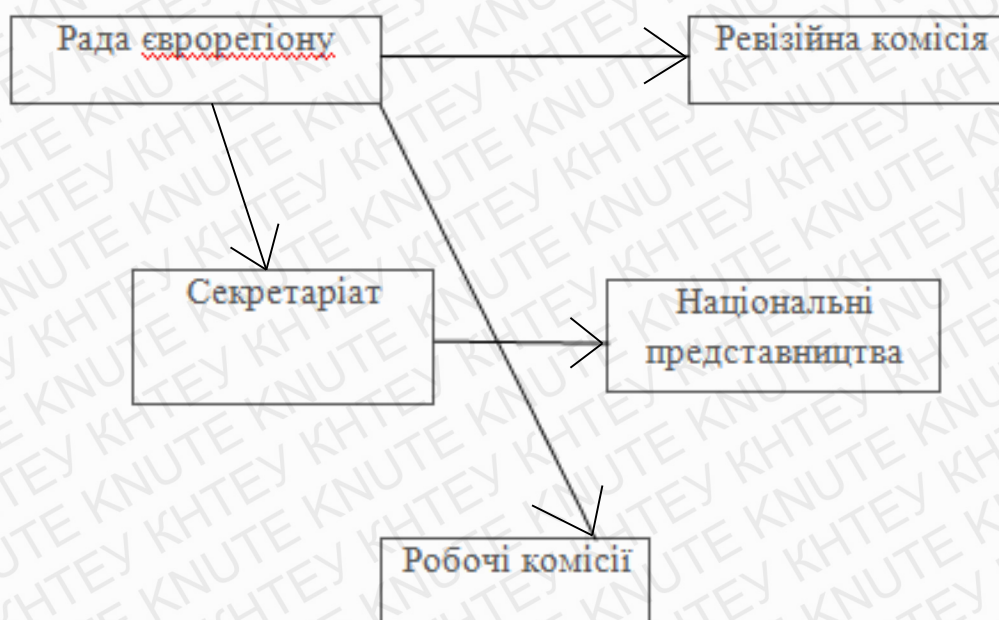

Рис. 2.2. Типова структура євро регіонів за участю областей України

Успішність реалізації цих перспектив буде залежати від послідовності, ефективності, повноти та інституціоналізації координаційних механізмів, здатних задіяти на регіональному та державному рівнях можливості Європейського інструменту політики добросусідства, регіональної, транспортної, та екологічної політики Європейського Союзу на основі узгодженого дотримання вимог законодавства України та Європейського Союзу, зокрема Закону України «Про транскордонне співробітництво», Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними владами або громадами та додаткових протоколів до неї.

Ці передумови є сприятливими для одночасного прискорення реалізації політики європейської інтеграції та здійснення реформи децентралізації в Україні [20, с.222].

Найбільш важливими проблемами, які заважають розвитку транскордонного співробітництва є:

- територіальні громади або органи місцевого самоврядування повинні заздалегідь узгоджувати з центральним урядом питання укладання угод з питань прикордонного та міжтериторіального співробітництва;
- відсутність чітких повноважень у деяких територіальних громадах або органів місцевого самоврядування з питань прикордонного та міжрегіонального співробітництва;
- різні умови надання юридичного статусу новим суб'єктам транскордонного співробітництва;
- дисбаланс між повноваженнями з питань транскордонного співробітництва органів управління по різні боки кордону через відмінності у чинному законодавстві відповідних країн;
- недостатній діалог між центральним урядом та місцевими і регіональними владами з питань реалізації політики транскордонного співробітництва;
- брак коштів для реалізації проектів прикордонного та міжрегіонального співробітництва;
- відсутність комплексної системи підготовки фахівців у галузі прикордонного та міжрегіонального співробітництва;
- обмеження на пересування громадян;
- делегування офіційних повноважень територіальних громад або органів місцевого самоврядування їх закордонним партнерам через неможливість для них брати участь у заходах прикордонного та міжрегіонального співробітництва.

Для забезпечення більшої ефективності в реалізації транскордонного співробітництва євро регіонам рекомендується:

- здійснити аналіз існуючих проблем, що заважають транскордонному співробітництву, а також можливі шляхи їх вирішення;
- визначити стимули для подальшого розвитку транскордонного співробітництва;
- провести аналіз «сильних» та «слабких» сторін у транскордонному співробітництві та діяльності існуючих євро регіонів;

- на основі проведених досліджень та SWOT-аналізу підготувати стратегії розвитку окремих єврорегіонів;
- провести підготовку кадрів фахівців у визначених єврорегіонах з питань впровадження підготовлених стратегій розвитку

Підсумовуючи можемо додати, що єврорегіони як форма транскордонного співробітництва не лише сприяють посиленню та покращенню відносин між державами, але й є інструментом для здійснення інтеграційних процесів, що особливо важливо для України через наближення до неї кордонів Євросоюзу. Крім того, реалізація проектів щодо створення єврорегіонів дозволить значно збільшити кількість інвестицій в економіку прикордонних областей, створити потужний транспортний коридор з відповідною інфраструктурою, знизити рівень безробіття в прикордонних районах і підвищити рівень доходів населення. Слід також звернути увагу на можливі позитивні результати у сфері дотримання прав людини і національних меншин, викликані поступовою зміною сприйняття найближчого сусіда.

Таким чином, від встановлення більш тісних зв'язків у різних галузях між регіонами виграють обидві сторони, у той же час у протилежному випадку втрачають усі – починаючи від держави і закінчуючи населенням. Одночасно слід наголосити, що подальший етап розвитку транскордонного розвитку потребує зміцнення інституційної спроможності існуючих єврорегіонів у реалізації проектів та програм транскордонного співробітництва, організації навчання основних груп, більш детального вивчення існуючих проблем у діяльності єврорегіонів та можливостей їх ефективного розв'язання.

2.2 Аналіз транскордонного співробітництва єврорегіонів ЄС та України

Вигідне геополітичне положення займає саме західний регіон України, який межує з державами-членами Європейського Союзу. Завдяки фінансовій та технічній допомозі з боку сусідніх держав ЄС в західних областях України реалізується низка довгострокових проектів та інших заходів міжнародного

значення у сфері розвитку міжрегіонального співробітництва та транскордонного співробітництва. Досвід регіональної співпраці України та Польщі є одним з найбагатшим на сьогоднішній день. Республіка Польща була, є і буде ключовим стратегічним партнером для України [21, с.130].

Взаємодія України з Польщею є важливою складовою частиною європейських інтеграційних процесів, а її прикордонний та міжрегіональний виміри перетворюються у практичний механізм зазначених процесів.

На сьогодні в цьому вимірі створено найбільш сприятливі передумови для подальшого зближення двох країн.

За інформацією Посольства України в Республіці Польща розвиток українсько-польського міжрегіонального співробітництва здійснюється у декількох площинах. На рівні центральних органів виконавчої влади двох країн з українського боку це питання координується— Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерством закордонних справ, Міністерством інфраструктури та Міністерством економічного розвитку і торгівлі, з польського боку — Міністерством внутрішніх справ, Міністерством регіонального розвитку та Міністерством закордонних справ [15, с.99].

Для вирішення ключових питань українсько-польського міжрегіонального співробітництва на міжурядовому рівні створено інституційний механізм— Українсько-польську Міжурядову Координаційну Раду з питань міжрегіонального співробітництва. МКРМС приймає рішення з питань міжрегіонального співробітництва, зазначає основні напрямки і головні принципи його розвитку, надає компетентним органам України і Польщі відповідні пропозиції, розробляє спільні програми діяльності, спрямовані на розвиток міжрегіональної співпраці та в цілому координує міжрегіональне співробітництво на рівні областей України та воєводств Республіки Польща.

Базовим документом українсько-польського міжрегіонального співробітництва є Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про міжрегіональне співробітництво, яка була підписана 24 травня 1993 року. Саме

цим договором закріплюються правові засади співпраці органів місцевої влади та органів місцевого самоврядування України та Республіки Польща, зокрема, в економічній, культурно-гуманітарній, освітній та туристичній сферах.

На сьогодні, Україна має найрозвинутішу мережу міжрегіональної співпраці саме з Республікою Польща. Практично всі області України та воєводства Польщі уклали угоди про міжрегіональне співробітництво. Усі 16 воєводств Польщі мають партнера в Україні на рівні області. Найбільше українських партнерів мають Підкарпатське, Люблінське, Лодзьке, Сілезьке та Мазовецьке воєводства. З українського боку найбільше польських партнерів мають Львівська, Одеська, Івано-Франківська, Вінницька та Волинська області.

Процес укладання двосторонніх угод про партнерство на рівні міст, районів і селищ з боку України та міст, повітів і гмін з боку Польщі має сталу тенденцію до зростання. На регіональному та місцевому рівнях між Україною та Польщею на сьогодні підписано близько 450 угод про міжрегіональне співробітництво. В рамках існуючих домовленостей органів місцевої влади та самоврядування України та Республіки Польща здійснюється активна співпраця, зокрема, проводяться спільні культурно-мистецькі заходи, реалізуються проекти молодіжних обмінів, проводяться різноманітні стажування, відбуваються конференції, форуми, семінари тощо.

Важливими осередками інтенсифікації та розвитку українсько-польського міжрегіонального та транскордонного співробітництва виступають єврорегіони «Карпатський» та «Буг», які діють в українсько-польському прикордонні. Єврорегіон «Карпатський» функціонує на основі Декларації про співпрацю спільнот, які мешкають на території Карпатського регіону, а також на основі статуту Міжрегіональної Асоціації «Карпатський єврорегіон», що були підписані 14 лютого 1993 р. в м.Дебрецені (Угорщина) міністрами закордонних справ України, Польщі та Угорщини. Діяльність єврорегіону «Буг» регулюється Угодою про створення Транскордонного Об'єднання «Єврорегіон Буг», підписаною 29 вересня 1995 р. в м.Луцьк між Волинською областю та колишніми Холмським,

Люблінським, Тарнобжезьким і Замостським воєводствами Республіки Польща (до зміни адміністративного поділу цієї країни в 1999 році) [3, с.110].

Більшість проблем транскордонної співпраці є типовими для тих єврорегіонів, в яких бере участь Україна. Серед них варто виокремити наступні:

- 1) суттєва різниця в рівні розвитку держав-учасниць, у темпах і обсягах адміністративних трансформацій;
- 2) різний рівень транспортної, в тому числі прикордонної інфраструктури;
- 3) істотні відмінності у митному і податковому законодавстві;
- 4) відсутність необхідної кількості банків, готових провадити розрахунки і видавати кредити транскордонним господарчим підприємствам.

Важливим інструментом фінансово-економічної підтримки транскордонного співробітництва на сучасному етапі поглиблення європейської інтеграції є комплекс важелів нової Європейської Політики Сусідства (ЄПС – ENP) ЄС. Існує три види програми Європейського Інструменту Сусідства та Партнерства. Тобто кошти ЕКРІ будуть іти на виконання трьох видів програм:

1. Державні або міждержавні програми які базуються на затверджених планах дій, які відповідатимуть національним пріоритетам та сприятимуть зближенню відповідних країн з ЄС (88% від загальної суми бюджету Е №1).

2. Тематичні програми які стосуються вирішення проблеми, яка є спільною для країн-сусідів ЄС та для однієї або більше країни члена ЄС (6,6 % від загальної суми бюджету Е №1).

3. Програми транскордонного співробітництва між сусідніми регіонами країн-сусідів ЄС та країн-членів ЄС (4,6% від загальної суми бюджету Е №1).

Право брати участь у використанні фондів мають:

- країни-сусіди ЄС та їхні області;
- органи державного управління (обласні, муніципальні);
- навчальні заклади;
- підприємства; громадські організації;
- ЗМІ;

- інші установи та організації.

Ключовими сферами фінансування з бюджету Європейського Інструменту

Сусідства та Партнерства є:

- просування політичного діалогу та реформ;
- посилення національних інституцій та органів які сприяють реалізації політики;
- захист навколишнього середовища та ефективне використання природних ресурсів;
- підтримка заходів спрямованих на зменшення рівня бідності;
- діяльність спрямована на підтримку соціального розвитку, тендерної рівності, працевлаштування та соціальної захищеності;
- підтримка транскордонного співробітництва в сфері економіки, соціального захисту та охорони навколишнього середовища;
- розвиток освіти та підтримка здорового способу життя;
- захист прав людини;
- підтримка реформ в сфері правосуддя та боротьби з тероризмом та організованою злочинністю;
- підтримка міжкультурного діалогу.

Фінансування, тобто загальний бюджет Європейського Інструменту Сусідства та Партнерства складав майже 22 мільярдів євро на (2010-2016 роки).

Розгляд проектів та фінансування фактично розпочався з 2010 року (табл.2.2).

Власний внесок партнерів у фінансуванні проектів має становити 25%.

Єврокомісія підготувала Стратегії з транскордонного співробітництва на 2010–2016 рр., Регламент і правила впровадження для ENPI, Спільні програми сусідства, в тому числі „Україна–Польща–Білорусь”, „Україна–Угорщина–Словаччина”, „Україна–Румунія–Молдова” на 2010–2016 рр.

Для реалізації, наприклад, Програми сусідства „Україна–Польща–Білорусь” на 2010–2016 рр. виділялись значні кошти – понад 200 млн. євро. Україна - транзитна держава, залізничним транспортом якої щорічно перевозиться 70

мільйонів тонн вантажів в напрямку Україна-Європа, 50-55 мільйонів перевантажується в портах.

Таблиця 2.2

Європейський інструмент сусідства та партнерства - пріоритети та асигнування України

Пріоритети фінансування (2013-2016) - ENPI		Колишні пріоритети та фінансування (2009 – 2013) – TACIS	
1. Розвиток демократії та управління	^ 148.2 млн. (30%)	1. Інституціональна, правова та адміністративна реформи	^ 355 млн.
2. Регуляторна реформа та адміністративний розвиток	^ 148.2 млн. (30%)	2. Приватний сектор та допомога в економічному розвитку	
3. Розвиток інфраструктури	^ 197.6 млн. (40%)	3. Подолання соціальних наслідків переходу	
Разом	^ 494.0 млн. (100%) На особу: ^ 10,6	Разом	^ 355 млн.

Одним з основних напрямків роботи з інтенсифікації співробітництва України і Європейського Союзу є розвиток прикордонної та транспортної інфраструктури, в першу чергу, міжнародних транспортних коридорів [10, с.102].

Особливої уваги потребує реалізація пріоритетних проектів розвитку інфраструктури транспортних осей, що проходять територією України і включають маршрути міжнародних транспортних коридорів № 3 та № 5.

Через польсько-український кордон проходять два важливих для усієї Європи трансконтинентальні комунікаційні коридори. № 3 та Via Intermare. Крім шосейних доріг до цих коридорів входять залізниці та трубопроводи.

Згадані коридори мають стратегічне значення, адже Польща та Україна разом контролюють увесь геополітичний простір між Балтійським і Чорним морями.

Відновлення та функціонування трансєвропейських транспортних коридорів можливе лише за умови створення сучасної

транспортної (дорожньої) інфраструктури, передусім на українському боці транскордонної території.

В першу чергу, це стосується міжнародного транспортного коридору №3. Він простягається більше ніж на 1500 км від Берліну-Бранденбургу/Саксонії в ФРН через польські міста Вроцлав, Катовіце та Краків до України через Львів до Києва. Коридор поєднує низку традиційних економічних просторів та охоплює більше 800 км спільного прикордонного простору двох інших держав: Чехії та Словаччини. Прямі інвестиції в транспортну інфраструктуру цього коридору до 2019р. оцінюються в 7 млрд. євро [13, с.99].

Коридор пов'язаний із 5-ма іншими трансєвропейськими коридорами. Це підкреслює майбутнє значення цього коридору як основи та джерела імпульсу розвитку для навколишніх регіонів.

Вплив такого коридору на господарський комплекс території, через яку він проходить, зокрема, через розвиток вторинної транспортної мережі та її зв'язку із головними магістралями, розвитку відповідної сервісної інфраструктури, розповсюджується в зоні 200 км. Покращення транспортної доступності регіонів вздовж коридору дасть новий імпульс для розвитку периферійних регіонів, ініціювання мережі зв'язків та спільних проектів. Підвищується роль України міжнародному транспортному коридорі № 7, який проходить по Дунаю.

Важливу роль для розвитку транспортного співробітництва відіграє розбудова автобанів. Будівництво автобану від Львову до Луганську має стратегічне значення для всієї економіки України, оскільки дасть вихід українським промисловим регіонам до Західної Європи.

Реальним і корисним кроком у транскордонному співробітництві стало прийняття угоди про малий прикордонний рух, головною метою якого є посилення культурної співпраці між прикордонними регіонами України та Польщі. Півтора мільйони мешканців Львівщини та Волині мають право на спрощений перетин кордону.

Безумовно, важливим аспектом розвитку українсько-польського міжрегіонального та транскордонного співробітництва є залучення в рамках

реалізації окремих проектів фінансових коштів ЄС. У цьому контексті необхідно виділити Програму транскордонного співробітництва «Польща-Білорусь-Україна» ЄІСП на 2016-2020 рр., яка є ефективним інструментом для використання коштів ЄС органами місцевої влади та самоврядування, а також неурядовими організаціями обох держав для реалізації проектів у сфері міжрегіонального та транскордонного співробітництва.

Перспективними напрямками співпраці регіонів України та Польщі є взаємодія в рамках міжнародних організацій та інституцій, зокрема, Конгресі місцевих та регіональних влад Європи, Вишеградської групи, Веймарського трикутника, ЦЄІ, а також ОЧЕС і ГУАМ.

Стратегія розвитку українсько-польських відносин має охопити найважливіші напрями міжнародного співробітництва, і саме ті, які будуть сприяти їх максимальному зближенню між собою та з Європейським Союзом і дадуть їй змогу стати органічним складником європейської спільноти.

З метою розвитку міжрегіонального українсько-польського співробітництва необхідно: визначити пріоритетні напрями активізації українсько-польської співпраці, яка покликана сприяти поширенню в Україні європейського досвіду господарювання; удосконалити інституційне забезпечення та інфраструктуру міжрегіонального співробітництва; змінити організаційні повноваження місцевих органів влади у сфері міжнародного та транскордонного співробітництва.

Для активізації транскордонного та міжрегіонального співробітництва в Україні, крім прийняття та виконання відповідної Державної програми на 2016-2020 роки, необхідне прийняття Парламентом Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва» (№ 4775 від 03.06.2016), яким вносяться зміни до ключових законів («Про транскордонне співробітництво», «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про ратифікацію Протоколу № 3»).

Також Уряд планує провести ряд консультацій з Європейською комісією щодо збільшення обсягів фінансової допомоги та розширення джерел фінансування з боку ЄС, активізувати співпрацю з транскордонного

співробітництва України з державами-сусідами (пріоритети Державної програми транскордонного співробітництва на 2016-2020 рр.):

- сприяння економічному та соціальному розвитку прикордонних регіонів України (збереження історико-культурної спадщини, розвиток туристичного потенціалу, реставрація та розвиток інфраструктури історико-етнографічної зони «Прикарпаття»);

- підвищення стандартів та якості життя, добробуту та забезпечення безпеки життя та охорони навколишнього середовища (створення системи захисту від надзвичайних природних явищ, впровадження інноваційних методів лікування та зниження рівня захворюваності на туберкульоз у прикордонних регіонах, покращення якості вод водозабірною басейну транскордонних рік та впровадження системи роздільного збирання твердих побутових відходів);

- сприяння створенню кращих умов та інструментів для забезпечення мобільності людей, товарів та капіталу (розбудова інфраструктури автомобільних пунктів пропуску у шести регіонах, розвиток ІТ-інфраструктури українських митної та прикордонної служби, завпровадження вагового контролю автотранспортних засобів та будівництво пунктів відстою транспорту).

Таким чином, налагодження та подальша активізація міжрегіонального та транскордонного співробітництва як основної складової регіональної політики України та західних областей в тому числі, на практиці потребує:

- ✓ створення відповідної нормативно-правової бази, що не суперечить нормам законодавства Європейського Союзу;

- ✓ необхідність створення та законодавчого обґрунтування міжрегіональних систем, таких як міжрегіональних та транскордонних кластерів та кластерних об'єднань підприємств;

- ✓ створення дійових інститутів регулювання та координації міжрегіонального та транскордонного співробітництва має відбуватись не тільки на державному рівні та рівні органів місцевого самоврядування, а й на рівні громадських об'єднань. Активність громадян має підігріватись та спрямовуватись на ефективні дії шляхом проведення форумів, круглих столів, а також

багаторівневого діалогу між центральними, місцевими органами влади, бізнес-структурами та громадськими організаціями;

✓ моніторинг та постійне налагодження зв'язків поміж суб'єктами міжрегіонального співробітництва відбуватиметься лише за достатнього інформаційного забезпечення, що має стати основним джерелом для статистичних аналізів та створення інвестиційної привабливості відповідних регіонів. Отже, існує безпосередня потреба в створенні загальнодержавного інформаційного ресурсу, наприклад веб-сайту, з міжрегіонального співробітництва, що міститиме не тільки інформацію пізнавального, а й статистичного аналізу та даних;

✓ налагодження внутрішніх соціально-культурних контактів та обмін досвідом у різних сферах діяльності.

Щодо статистичних даних, то за досліджуваний період (з 2015 по 2018 роки) експорт і імпорт країни зменшились майже у 1,5 рази (експорт з 38127149,7 тис. дол. в 2015 році до 23260573,6 тис. дол. в 2008 році, імпорт - з 37516443,02 тис. дол. до 25918200,22 тис. дол). При цьому слід зауважити, що обсяги експортної діяльності переважали імпорتنі лише в 2015 році, всі інші роки характеризуються від'ємним сальдо зовнішньої торгівлі.

Враховуючи можливість інтенсифікації зовнішньоторгового обороту прикордонних територій доцільно розрахувати ефективність від реалізації цієї переваги єврорегіонів України. Для аналізу нами розраховані обсяги експорту як суми експорту товарів і послуг, а імпорту – як суми імпорту товарів і послуг для всіх єврорегіонів (табл. 2.3).

Статистика зовнішньоторгового обороту єврорегіонів України за досліджуваний період досить варіативна. Лише для єврорегіонів Карпатський та Буг властиве зростання зовнішньоторговельного обороту в цілому, експорту та імпорту товарів і послуг як складових. Для Карпатського єврорегіону несприятливим був 2014 р., коли помітно знизилась темпи росту зовнішньоторговельних операцій – до 111,83% за рахунок падіння темпів експорту – 93,73% проти 125,44% в 2013 р. Подальші обсяги зовнішньоторгових операцій зростали і досягли майже 3 млрд. дол. в 2017 р. Єврорегіон Буг, другий

за величиною, за весь досліджуваний період був найефективнішим. Найменший приріст обсягів зовнішньоторгових операцій спостерігався в 2015 р., подальший ріст обсягів експорту та імпорту довів загальний рівень зовнішньоторговельного обороту до 1,46 млрд. дол. в 2017 р.

Таблиця 2.3

Динаміка зовнішньоторгового обороту єврорегіонів України з країнами-партнерами за 2014-2017 рр., тис.дол.

Єврорегіони/показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Карпатський єврорегіон/експорт	695747,60	964663,10	1437422,30	1259490,90
імпорт	553257,90	777253,60	1246948,00	1732140,70
ЗТО	1249005,50	1741916,70	2684370,30	2991631,60
Сальдо	142490	187410	190474	-472650
Буг/експорт	110206,30	166674,70	246791,70	268380,30
імпорт	389248,50	418973,20	536585,80	1189646,80
ЗТО	499454,80	585647,90	783377,50	1458027,10
Сальдо	-279042	-252299	-289794	-921267
Верхній Прут/експорт	113174,50	139195,90	150850,60	104698,80
імпорт	14139,00	18692,80	22821,90	23999,30
ЗТО	127313,50	157888,70	173672,50	128698,10
Сальдо	99035,5	120503,1	128028,7	80699,5
Дніпро/експорт	133231,40	159525,60	206461,30	235097,30
імпорт	62767,10	58894,90	57498,50	7466530
ЗТО	195998,50	218420,50	263959,80	309762,60
Сальдо	70464,3	100630,7	148962,8	-7231433
Слобожанщина/експорт	350184,70	477934,90	755016,00	893665,10
імпорт	810334,80	917058,30	1019803,60	1056672,20
ЗТО	1160519,50	1394993,20	1774819,60	1950337,30
Сальдо	-460150	-439123	-264788	-163007,1
Нижній Дунай/експорт	129372,10	58098,20	77336,50	197148,20
імпорт	56334,20	72504,20	195617,90	304094,60
ЗТО	185706,30	130602,40	272954,40	501242,80
Сальдо	73037,9	-14406	-118281	-106946,4

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Для інших регіонів на фоні росту зовнішньоторговельного обороту було характерне падіння обсягів експорту-імпорту товарів та послуг в різних масштабах.

Так, єврорегіон Нижній Дунай за 2015 та 2016 рр. скоротив експорт порівняно з 2014 р. відповідно на 32,26% та 60,6%, що в фактичних цінах цього

періоду становило 61,6 млн. дол. та 32,9 млн. дол. відповідно. Хоча імпорту цього регіону зростає, проте різкі падіння обсягів експорту зумовили негативне сальдо загальноторговельного обороту впродовж цього періоду.

Починаючи з 2016 р., Нижній Дунай має найвищі темпи росту експорту та імпорту серед інших українських єврорегіонів.

Ефективність зовнішньоторговельних операцій єврорегіону Верхній Прут періодична. Різке падіння експорту в 2017 р. призвело до негативного сальдо зовнішньої торгівлі.

Для північно-східних регіонів Дніпро та Слобожанщина характерні рівномірний ріст показників росту обсягів зовнішньоторговельних операцій.

За рахунок зниження обсягів експорту єврорегіон мав негативне сальдо. Подальший приріст експорту компенсував зниження імпорту в 2015 та 2016 рр., як наслідок – позитивне сальдо на кінець 2017 р. Для єврорегіону Слобожанщина характерний постійний ріст обсягів імпорту, що відчутно переважають експортні операції, проте зниження темпів приросту зовнішньоторговельних операцій припадає на 2014 р. з наступними випереджаючими темпами приросту експорту над імпортом.

Приведений вище аналіз дає змогу зробити наступні висновки:

- за період функціонування єврорегіони України збільшили обсяги зовнішньоторговельного обороту; рівень динаміки ринків високий;
- для всіх регіонів характерні періоди зниження темпів росту обсягів зовнішньоторговельного обороту, причому припадають вони на 2014 для західних єврорегіонів і на 2015 р. – для східних. Пояснення цьому – зменшення зовнішньоторговельної активності країн-партнерів в передкризовий і кризовий період;
- показова структура зовнішньоторговельного обороту: для єврорегіонів Карпатський, Верхній Прут, Дніпро за валовим показником переважають експортні операції, натомість для єврорегіонів Буг, Слобожанщина – явна перевага імпорту операцій. У єврорегіоні Нижній Дунай у першій

половині досліджуваного періоду спостерігається перевага обсягів експортних операцій, починаючи з 2015 р. – імпорتنих.

Збалансування обсягів експорту та імпорту є важливим завданням на шляху забезпечення ефективного економічного розвитку. Експорт не може постійно перевищувати імпорт, оскільки це не сприяє ефективному використанню валютних коштів. Для України, яка має забезпечити економічний прорив, перевищення експорту над імпортом є умовою розширення валютних можливостей та імпорту важливих для подальшого розвитку компонентів. Абсолютно нормальною вважаємо ситуацію, коли перевищення імпорту над експортом зумовлено імпортом наукоємного обладнання, послуг інноваційного характеру.

З огляду прогнозованості змін динаміки товарообороту приведений аналіз доцільно доповнити розрахунками показників інтенсивності експортної та імпоротної діяльності єврорегіонів.

Коефіцієнт інтенсивності експортної діяльності розрахуємо як відношення частки регіону за обсягами експорту до його частки у створенні ВВП (Кіе):

(2.1)

$$K_{ie} = \frac{(Q_{ep} \cdot 100) / Q_{ek}}{(BPI \cdot 100) / BPI}$$

де Кіе – коефіцієнт інтенсивності експортної діяльності єврорегіону;

Q_{ep} – обсяги експорту єврорегіону, млн. грн. ;

Q_{ek} – обсяги експорту України, млн. грн.;

ВРП – обсяги валового регіонального продукту, млн. грн.;

ВВП – обсяги валового внутрішнього продукту, млн. грн.

Коефіцієнт інтенсивності імпоротної діяльності – як відношення частки регіону за обсягами імпорту із його часткою у створенні ВВП (Кіі):

(2.2)

$$K_{ii} = \frac{(Q_{ii} - 100) / Q_{ii}}{(BPII - 100) / BPII}$$

де K_{ii} – коефіцієнт інтенсивності імпоротної діяльності євро регіону;

Q_{ip} – обсяги імпорту, млн. грн.;

Q_{ik} – обсяги імпорту України, млн. грн.;

$BPII$ – обсяги валового регіонального продукту євро регіону, млн. грн.; $BPII$ – обсяги валового внутрішнього продукту, млн. грн.

Відносні показники K_{ie} і K_{ii} доповнимо коефіцієнтом покриття імпорту експортом (K_{pie}) (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Коефіцієнти інтенсивності експортно-імпоротної діяльності євро регіонів України за період 2014-2017 рр.

Євро регіон	2014 р.			2015 р.			2016 р.			2017 р.		
	K_{ie}	K_{ii}	K_{pie}	K_{ie}	K_{ii}	K_{pie}	K_{ie}	K_{ii}	K_{pie}	K_{ie}	K_{ii}	K_{pie}
Карпатський	0,64	0,73	1,96	0,67	0,75	2,32	0,73	0,75	3,13	0,53	0,77	2,91
Буг	0,45	0,79	0,66	0,50	0,70	0,65	0,51	0,75	0,58	0,41	0,86	0,38
Верхній Прут	0,74	0,61	1,24	0,73	0,65	1,07	0,71	0,50	1,26	0,41	0,39	0,96
Слобожанщина	0,33	0,74	0,51	0,37	0,73	0,46	0,39	0,63	0,50	0,36	0,51	0,63
Дніпро	0,36	0,39	1,01	0,42	0,34	1,22	0,39	0,28	1,29	0,34	0,28	1,11
Нижній Дунай	0,97	1,15	0,65	0,78	0,94	0,39	0,81	0,91	0,43	0,99	1,39	0,49
Україна	1,00	1,00	0,95	1,00	1,00	0,85	1,00	1,00	0,81	1,00	1,00	0,78

Величини коефіцієнтів інтенсивності зовнішньоторговельних потоків дають можливість провести ранжування євро регіонів України за схильністю до експортної чи імпоротної орієнтації:

- євро регіон Карпатський є експортоорієнтованим, інтенсивність імпоротної діяльності вища, аніж експортної - ($K_{ii} > K_{ie}$), $K_{ii} > 1$, що перевищує інтенсивність імпоротної діяльності в середньому по Україні, в 2015-2017рр., що підтверджує зниження інтенсивності імпоротної діяльності;
- євро регіон Верхній Прут є експортоорієнтованим ($K_{ie} > K_{ii}$). Однак $K_{ie} < 0,5$, що свідчить про потребу в використанні додаткових конкурентних переваг в довгостроковому періоді;

- єврорегіон Буг імпортоорієнтований, оскільки інтенсивність імпортової діяльності вища, ніж інтенсивність експортної ($K_{ii} > K_{ie}$);
- єврорегіон Дніпро з 2015 року - експортоорієнтований, оскільки простежується стійка тенденція до зростання інтенсивності експортних потоків. $K_{ie} \leq 0,5$, що вказує на орієнтованість виробництва на внутрішнє споживання і потребу значного вдосконалення задля інтенсифікації зовнішньоторгових операцій у довгостроковому періоді;
- єврорегіон Слобожанщина імпортоорієнтований ($K_{ii} > K_{ie}$), однак значення $0,5 < K_{ii} < 1$ вказує на нижчий рівень інтенсивності імпортової діяльності в порівнянні із середнім по Україні;
- єврорегіон Нижній Дунай, починаючи із 2014 року – імпортоорієнтований ($K_{ii} > K_{ie}$), $0,5 < K_{ii} < 1$, $0,5 < K_{ie} < 1$ – рівень інтенсивності зовнішньоторговельних потоків знизився в порівнянні із середнім по Україні.

Враховуючи потенціал єврорегіонів України та оцінюючи динаміку зростання експортно-імпортних операцій протягом останніх років, можна констатувати недостатній рівень співпраці з країнами-партнерами та значні можливості розвитку торговельних відносин у межах існуючих єврорегіонів. Значні відмінності в структурі зовнішньоторговельних оборотів позначаються на рівні залежності від імпорту або експорту їхніх економічних комплексів. Використання запропонованих показників дозволяє оцінити цю залежність і слугує основою для розробки заходів її мінімізації.

Порушені в дослідженні проблеми передбачають подальшу розробку напрямів реалізації комплексу конкурентних переваг єврорегіонів, що сприятимуть інтеграції України в європейські структури.

2.3 Оцінка ефективності транскордонного співробітництва ЄС та України

На сьогодні прикордонні регіони України суттєво відстають за рівнем свого розвитку від решти регіонів країни. Зокрема, за показниками ВРП на особу – на 35-36%, середньомісячної заробітної плати – на 19%, середнього рівня пенсії – на

10%, інвестицій на особу – на 35% (табл. 3.1). Водночас зберігається і продовжує посилюватись асиметрія у рівнях розвитку між суміжними прикордонними територіями України та сусідніх країн. Причому така нерівномірність у розвитку сягає кількох разів: залежно від транскордонного регіону за показником ВРП на особу – 3-5 разів, середньомісячної заробітної плати – 2-3 рази, середнього рівня пенсії – 2-3 рази, кількості підприємств на 10000 осіб – 3-4 рази, інвестицій на особу – 4-5 разів.

На сьогоднішній день в умовах економічного спаду та різкої девальвації національної валюти прикордонні регіони України за основними соціально-економічними показниками розвитку зрівнялися, а за окремими показниками поступаються навіть прикордонним регіонам Молдови. Формування і посилення таких тенденцій свідчить про незадовільний стан ТКС, потенціал якого на сьогодні Україною використовується неефективно, на відміну від її країн-сусідів [12, с.50].

З огляду на особливості ТКС, необхідності дослідження транскордонних регіонів як цілісних об'єктів, вивчення та оцінка процесів розвитку ТКС ускладнюється відсутністю повноцінної статистичної інформації. Транскордонні регіони не є об'єктом статистичного спостереження. Формування баз даних у сфері транскордонної статистики перебуває лише на початковому етапі. Такий стан справ змушує шукати інші джерела отримання адекватної та точної інформації. Для цього автори використали метод анкетного опитування. Дослідження проводилось у 2017 р. у межах підготовки щорічної науково-аналітичної доповіді «Розвиток транскордонного співробітництва» (виконується відповідно до рішення Бюро Відділення економіки Національної академії наук України від 29 жовтня 2015 року, №11).

В експертному опитуванні взяли участь 91 представник органів місцевої влади з питань розвитку ТКС з 16 прикордонних областей України.

Оцінюючи сучасний стан розвитку ТКС, респондентам було запропоновано три варіанти відповідей: «транскордонне співробітництво активно розвивається та стимулює розвиток регіону», «активність у сфері транскордонного

співробітництва в регіоні знижується» та «транскордонне співробітництво не розвивається». Загалом лише трохи більше половини опитаних позитивно оцінюють сучасний стан розвитку ТКС, а 13% вважають, що ТКС в принципі не розвивається.

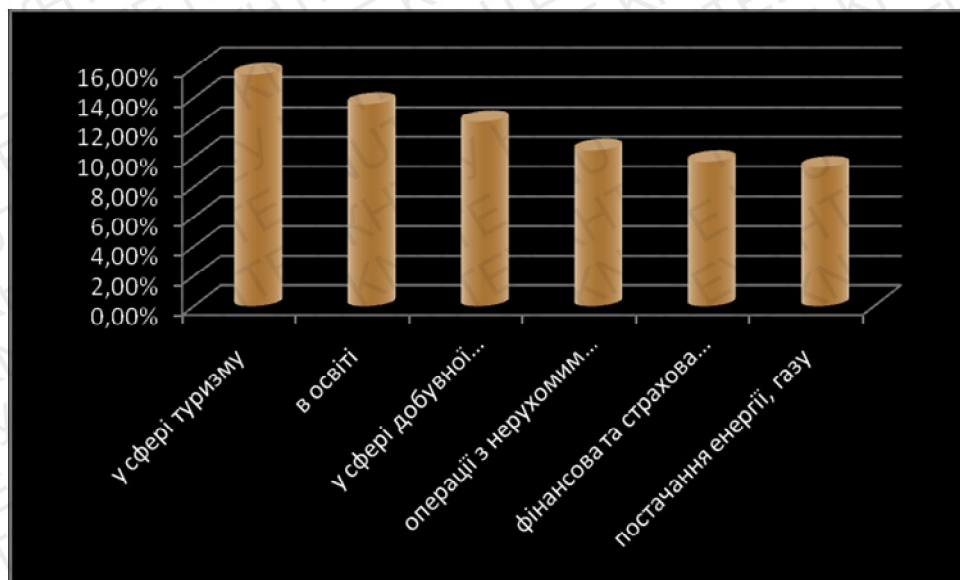

Рис. 3.1 Рівень розвитку ТКС у різних сферах економіки

Найбільш оптимістично оцінюють розвиток ТКС експерти прикордонних областей, які формують українсько-словацький та українсько-угорський транскордонні регіони. Водночас попри достатньо високий рівень розвитку ТКС, в українсько-польському, українсько-молдовському та українсько-румунському транскордонних регіонах все ж спостерігається тенденція до зниження його активності (відповідно, 18,2%, 13,3% та 11,1%).

Зважаючи на розпочату Росією у 2014 р. збройну агресію проти України, активність ТКС на східних кордонах нашої країни значно знизилась і відбулась переорієнтація з поглиблення взаємодій з країною-сусідом Росією на країни-члени ЄС. Наявність збройного конфлікту вплинула також і на ТКС у межах українсько-білоруського транскордонного регіону.

Результати опитування стосовно рівня розвитку ТКС у відповідних регіонах за видами економічної діяльності засвідчили низький рівень його розвитку в економічній сфері, та більш високий у сферах освіти, охорони здоров'я та мистецтва, спорту та відпочинку.

Найбільш високо респонденти оцінюють рівень розвитку ТКС у сфері туризму та освіти. Декларативний характер підписаних угод, стратегій, програм та інших правових документів у сфері ТКС зазначають у сфері добувної промисловості, операцій з нерухомим майном, фінансової та страхової діяльності та будівництва, а також постачання енергії, газу тощо (рис. 3.1).

З огляду на розпочату Росією військову агресію проти України, ТКС в українсько-російському транскордонному регіоні зазнало суттєвих системних змін. 29,8% усіх опитаних експертів оцінили рівень його розвитку у 2 бали; 28,6% – в 1 бал. Найвищий рівень розвитку респонденти зазначили у сфері освіти та оптової і роздрібною торгівлі.

Транскордонні проекти та угоди щодо ТКС, на думку експертів, на сьогодні є найдієвішими у їх впливі на розвиток регіонів. Водночас транскордонні інноваційні структури (промислові, транспортно-логістичні парки тощо), транскордонні кластери та єврорегіони, які потенційно можуть залучити значно більше інвестицій у розвиток відповідних територій та ефективніше використати наявний потенціал прикордонних територій, на сьогодні не відіграють вагомій ролі у розвитку регіонів.

Згідно з Законом України «Про транскордонне співробітництво», метою ТКС є розвиток соціально-економічних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших зв'язків між суб'єктами та учасниками ТКС. При цьому суб'єктами ТКС визначено територіальні громади, їх представницькі органи, місцеві органи виконавчої влади України, що взаємодіють з територіальними громадами та відповідними органами влади інших держав у межах своєї компетенції, встановленої чинним законодавством та угодами про транскордонне співробітництво. Учасниками ТКС можуть бути юридичні та фізичні особи, громадські організації, що беруть участь у ТКС. Для оцінки участі окремих суб'єктів та учасників ТКС у відповідних регіонах респондентам було запропоновано визначити за п'ятибальною шкалою рівень їх активності (від 1 (низька активність) до 5 (висока активність)).

Представники органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади прикордонних областей України оцінили активність громадських організацій на рівні 3,62 балів, органів місцевого самоврядування – 3,44, місцевих органів виконавчої влади та територіальних громад – 3,36 балів.

Щодо діяльності юридичних осіб (бізнес-структур), фізичних осіб-підприємців і фізичних осіб – мешканців, то респонденти оцінюють їх діяльність радше незадовільно, ніж задовільно – на 2,87, 2,71 та 2,56 балів, відповідно.

На думку 39,1% опитаних респондентів, найбільш активними суб'єктами та учасниками ТКС є на сьогодні громадські організації. Також високий рівень активності притаманний, на їхню думку, місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, 32,2% і 27,6% відповідно. Найменш активними суб'єктами та учасниками є фізичні особи-мешканці, про що зазначили 22,7% респондентів. Лише 4,6% вважають найменш активними суб'єктами місцеві органи виконавчої влади.

На сьогодні існує низка перешкод, які суттєво стримують розвиток ТКС. Респондентам було запропоновано вибрати п'ять найбільш істотних, на їхню думку, перешкод. Чотири з п'яти респондентів вважають нестабільну політичну ситуацію однією з найбільш істотних перешкод у розвитку ТКС. Практично кожний другий експерт наголошує на важливості усунення таких перешкод, як низький рівень фінансового забезпечення, неузгодженість законодавства та надмірна централізація прийняття рішень. Лише кожний десятий експерт зазначив, що істотною перешкодою є незацікавленість іноземної сторони у співробітництві [13, с.70].

Нестабільна політична ситуація є основною перешкодою у розвитку українськоросійського та українсько-білоруського транскордонних регіонів. Значно вагомішими є перешкоди стосовно неузгодженості законодавства та часті зміни керівництва місцевих органів влади у транскордонних регіонах за участю прикордонних територій країн-членів ЄС. Найбільш суттєвими перешкодами розвитку українсько-молдовського транскордонного регіону респонденти

вважають незадовільне кадрове забезпечення ТКС і незадовільний стан технічної інфраструктури [3, с.60].

Зважаючи на не надто високу активність у сфері ТКС, наявність низки перешкод у його розвитку, важливим є визначення ініціаторів його активізації на рівні регіону. На думку 74,70% респондентів, саме органи місцевого самоврядування мають стати ініціаторами такої співпраці. 70,30% опитуваних вважають, що саме територіальні громади є відповідальними за розвиток транскордонного співробітництва. 68,10% респондентів вважають, що ініціатива має йти від місцевих органів виконавчої влади. Найменша кількість респондентів (15,40%) ініціаторами вбачають фізичних осіб – підприємців і фізичних осіб – мешканців. Більшість опитаних (58,20%) вважає, що ініціативу мають взяти на себе громадські організації. Зважаючи на багатоаспектність ТКС, важливим залишається визначення тих сфер суспільного життя, розвиток яких є пріоритетним на цих чи інших прикордонних територіях. Відповідно, респондентам було запропоновано вибрати ті види економічної діяльності, які, на їхню думку, є першочерговими і за якими слід розвивати транскордонне співробітництво.

На думку респондентів, передусім необхідно активізувати ТКС за такими видами економічної діяльності як сільське господарство (78%), туризм (53,8%), переробна промисловість (51,6%), освіта (44,0%) та водопостачання, водовідведення й утилізація відходів (40,7%). Найменш ефективним, на думку опитуваних експертів, є розвиток ТКС у сфері фінансових і страхових послуг (2,2%) та операцій з нерухомістю (4,4%).

Сільське, лісове та рибне господарство, як пріоритетний вид ТКС, превалює у всіх сімох транскордонних регіонах, причому найбільше (18,18%) в українсько-словацькому та українсько-угорському транскордонних регіонах, а найменше – в українсько-польському ТКР (15,24%). На другому місці серед пріоритетних видів економічної діяльності в українсько-польському транскордонному регіоні перебуває освітня галузь (13,33%), в українсько-словацькому та українськоугорському ТКР – сфери освіти та туризму (13,64%), в

українсько-румунському – водопостачання та поводження з відходами (12,71%), в українсько-молдовському – туризм (16,67%), в українсько-російському – переробна промисловість (14,29%), в українсько-білоруському – освіта та туризм (8,50%).

Для дослідження впливу ТКС на розвиток прикордонних територій респондентам запропоновано було зазначити, на які аспекти розвитку їх регіонів воно впливає чи не впливає. Більшість опитуваних переконані, що ТКС сприяє активізації зовнішньоекономічної діяльності (10,5% респондентів), розвитку культури (10,3%), збільшенню обсягів надходження інвестицій (10,2%), розвитку науки та освіти (9,6%), розвитку підприємництва та охорони здоров'я (8,9%). На думку експертів, найменше воно впливає на формування єдиного ринку праці (6,8%).

Основним чинником ефективної взаємодії у транскордонному просторі між усіма суб'єктами та учасниками ТКС є інформаційне забезпечення. В Україні інформаційному забезпеченню ТКС не надають суттєвого значення, оскільки досі не створена ефективна система збору і обробки транскордонної статистичної інформації, а також моніторингу за реалізацією транскордонних проектів на українській стороні. Водночас, наприклад, у сусідній Польщі збір, обробка і аналіз статистичної інформації є компетенцією спеціального відділу Головного статистичного управління – Центру досліджень транскордонних регіонів і єврорегіональної статистики (Ośrodek Badań Obszarów Transgranicznych i Statystyki Euroregionalnej), який постійно відслідковує транскордонні процеси [4,с.160].

В Україні, згідно з результатами проведеного опитування, інформацію про транскордонні програми органи регіональної влади переважно отримують з офіційних web-сторінок інституцій країн-членів ЄС (66,7%), міжнародних організацій (МО) та фондів (72,2%). Частково їм надають інформацію місцеві органи влади (63,3%), суб'єкти іноземної сторони ТКС (43,3%), громадські організації (43,3%).

Центральні органи влади не приділяють належної уваги інформаційному забезпеченню ТКС, як і самому ТКС як важливому інструменту розвитку прикордонного регіону, оскільки забезпечують регіональні органи влади транскордонною інформацією тільки на 49,9%.

Прикордонні області Західної України основний обсяг інформації отримують з офіційних веб-джерел інституцій країн-членів ЄС, міжнародних організацій і фондів (близько 70%), а також від місцевих органів влади (близько 80%), громадських організацій (близько 60%) і суб'єктів іноземної сторони ТКС (близько 60%).

Щодо взаємодії регіональних органів влади із суб'єктами і учасниками ТКС, то на рівні областей інформацію про можливості розвитку ТКС розповсюджують переважно через офіційні сайти органів виконавчої влади та місцевого самоврядування – 22%. Найменше – шляхом видавництва буклетів та іншої інформаційної друкованої продукції (7%).

Лише менше 50% опитаних зазначили використання соціальних мереж для розповсюдження транскордонної інформації. Хоча на сьогодні це є досить ефективний спосіб просування інформації. По-перше, вони є економними; по-друге, відбувається прямий неформальний контакт із зацікавленими особами; по-третє, отримується ефект мультиплікатора розповсюдження інформації.

Резюмуючи, загалом в Україні система обміну інформації між українськими й іноземними партнерами є слабо налагоджена, що перешкоджає їх ефективній взаємодії. Низький рівень інформаційного забезпечення ТКС зі сторони центральних органів влади, недостатньо поінформована громадськість тощо, усе це разом спричиняє низьку активність суб'єктів ТКС.

Вагомими перешкодами для розвитку ТКС є питання неузгодженості законодавства та часті зміни керівництва місцевих органів влади у транскордонних регіонах за участю прикордонних територій країн-членів ЄС. Налагодження ефективної системи інформаційного забезпечення всіх суб'єктів та учасників ТКС сприятиме нівелюванню наявних перешкод і відкриватиме нові можливості для активізації співпраці в межах транскордонних регіонів (зокрема,

через моніторинг ситуації на транскордонних ринках, попередження загроз економічній безпеці прикордонного регіону тощо). В Україні ж система обміну інформації між українськими й іноземними партнерами є слабо налагоджена, що перешкоджає їх ефективній взаємодії.

Важливим кроком у напрямі активізації ТКС є імплементація європейських стандартів і норм, а також розвиток єврорегіонального співробітництва. Цьому сприятимуть:

- удосконалення нормативно-правової бази в межах імплементації Протоколу №3 до Мадридської Конвенції та запровадження нових форм єврорегіонального співробітництва;

- забезпечення роботи Міжвідомчої комісії з питань підтримки транскордонного співробітництва та єврорегіонів на постійній основі та залучення до її складу представників асоціацій єврорегіонів, оскільки питання транскордонного співробітництва стосуються насамперед територіальних громад прикордонних регіонів;

- проведення реорганізації єврорегіонів з використанням індивідуального підходу до кожного єврорегіону; – реформування механізмів функціонування єврорегіонів шляхом розробки стратегії розвитку кожного єврорегіону з врахуванням стратегічних пріоритетів загальноєвропейського, державного та регіонального рівнів та удосконалення механізмів їх взаємодії на державному і місцевому рівнях;

- створення договірних платформ між єврорегіонами, що утворені на кордоні з країнами-членами ЄС та єврорегіонами, утвореними з країнами, які не є країнами-членами ЄС.

Необхідно також шукати шляхи для активного залучення громади до реалізації місцевого самоврядування у межах транскордонного співробітництва. З цією метою потрібно інформувати мешканців про кращі практики населених пунктів свого чи сусіднього регіону, району, міста, селища чи села, які вже мають досвід участі в транскордонному співробітництві.

Розвитку ТКС сприятимуть і розробка спільних стратегій розвитку транскордонного співробітництва, регіональних програм розвитку транскордонного співробітництва. Розробка стратегічних документів з питань розвитку територій дозволяє визначати пріоритети, ставити цілі та виробляти спільне бачення їх досягнення. Причому підготовка таких документів має відбуватись за активної участі мешканців території.

Вагомою перешкодою у розвитку ТКС є недостатня інституційна спроможність на місцях. Наявний обсяг повноважень регіональних органів влади і органів місцевого самоврядування, зокрема щодо залучення фінансових ресурсів, розвитку прикордонної інфраструктури, відкриття пунктів пропуску тощо, не дозволяє вирішувати поточні питання розвитку території.

Передумовою налагодження і розвитку ТКС є формування інституту правової культури та правової відповідальності працівників центральних і регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування.

Підсумовуючи, можна сказати, що ТКС потребує розвитку та більше інвестиційних проектів з боку обох країн.

Висновок до розділу 2

Отже, Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво є визначальним документом, принципи і цілі якої держави дотримуються при створенні євро регіону, а також Додатковий протокол до Конвенції, Європейська Хартія Прикордонних і Транскордонних Регіонів, Європейська Хартія Місцевого Самоврядування, Європейська хартія регіонального самоврядування - документи та договори, які становлять міжнародну законодавчу базу для транскордонного співробітництва і єврорегіонів. Типова структура єврорегіону складається з Ради єврорегіонів та Спільних робочих комісій. А також з Регіонального конгресу, Агентства регіонального розвитку, Національного секретаріату, Асоціації прикордонних територій, Ради Асоціації, Інформаційного центру кожної з двох або більше країн. Типова структура єврорегіонів в Україні складається з Ради

єврорегіонів, Ревізійної комісії, Секретаріату, Національного представництва та Робочої комісії.

Сьогодні на території України діють вісім єврорегіонів: «Буг» (Україна, Польща, Білорусь), «Карпатський єврорегіон» (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), «Нижній Дунай» (Україна, Молдова, Румунія), «Верхній Прут» (Україна, Молдова, Румунія), «Дніпро» (Україна, Росія, Білорусь), «Слобожанщина» (Україна, Росія), «Ярославна» (Україна, Росія), «Донбас» (Україна, Росія). Саме західний регіон України, який межує з державами-членами Європейського Союзу, має навігідніше геополітичне положення. Польща є ключовим партнером України, оскільки через польсько-український кордон проходять два важливих для усієї Європи трансконтинентальні комунікаційні коридори. № 3 та Via Intermare. Також сюди входять залізниці та трубопроводи.

На сьогодні прикордонні регіони України суттєво відстають за рівнем свого розвитку від решти регіонів країни. Зокрема, за показниками ВРП на особу – на 35-36%, середньомісячної заробітної плати – на 19%, середнього рівня пенсії – на 10%, інвестицій на особу – на 35%.

На сьогодні існує низка перешкод, які суттєво стримують розвиток ТКС. В першу чергу, це нестабільна політична ситуація. По друге, це низький рівень фінансового забезпечення, неузгодженість законодавства та надмірна централізація прийняття рішень і незацікавленість іноземної сторони у співробітництві. Щоб знову активізувати ТКС, необхідно удосконалити нормативно-правову базу та запровадити нові форми євро регіонального співробітництва; проводити реорганізацію єврорегіонів, створити договірні платформи між єврорегіонами; залучити громадян країни до реалізації місцевого самоврядування у межах транскордонного співробітництва, а також розробити спільні стратегії розвитку транскордонного співробітництва та регіональні програми розвитку транскордонного співробітництва.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПИ

3.1 Удосконалення нормативно-правової бази транскордонного співробітництва

Нормативно-правове регулювання транскордонного співробітництва в Європі та Україні здійснюється на основі таких рівнів нормотворчих актів (рис.3.1):

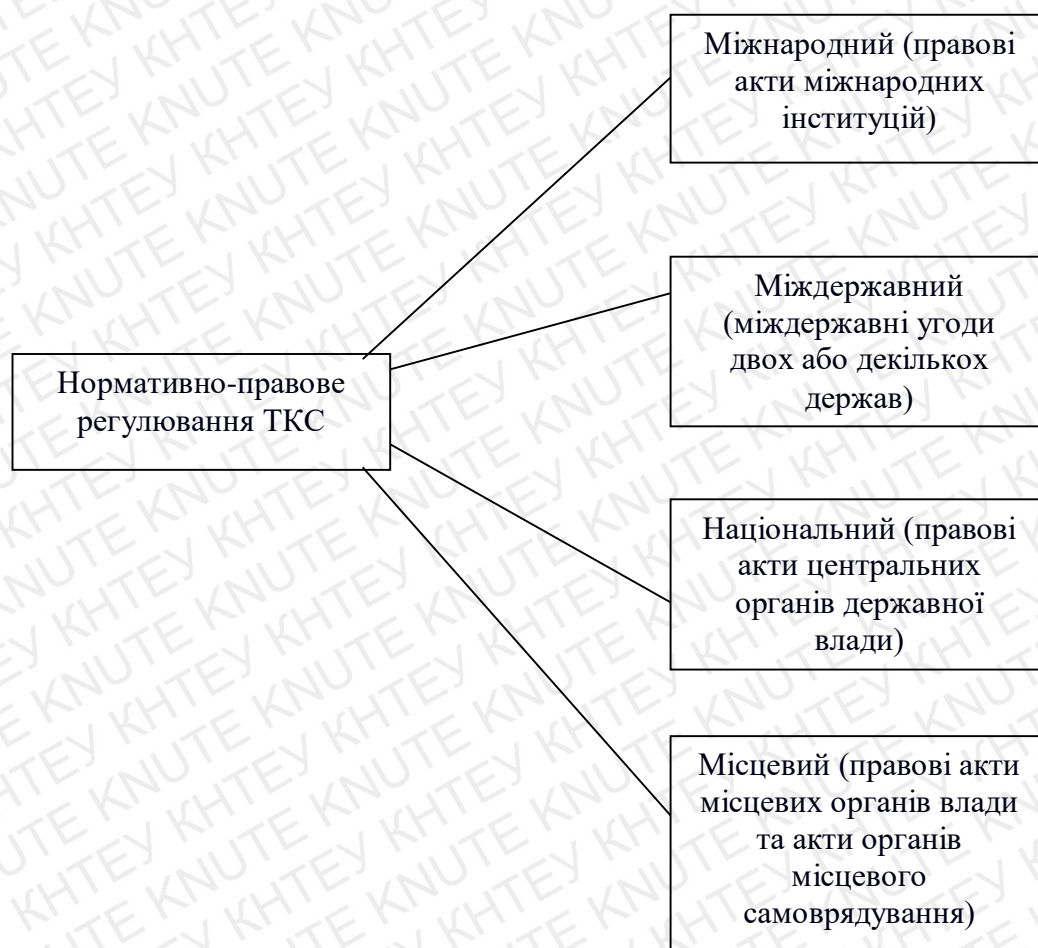

Рис. 3.1. Рівні нормотворчих актів нормативно-правового регулювання ТКС

У загальній структурі нормативно-правового забезпечення розвитку прикордонних територій і транскордонного співробітництва базовим став Закон України «Про транскордонне співробітництво» [3, с.89].

Без сумніву, до позитивних моментів розглядуваного закону слід віднести чітке визначення суб'єктів транскордонного співробітництва, а також його учасників.

Останнє важливе з огляду на те, що, як уже зазначалось, однією з українських реалій здійснення транскордонного співробітництва й досі залишаються спроби жорсткого адміністрування з боку місцевих органів влади замість 56 координації зусиль різних суб'єктів.

Проте не можна оминати і негативні аспекти закону. По-перше, цей документ не розглядає транскордонне співробітництво як складову регіональної політики України. Іншим негативним фактором є те, що він не враховує зміну механізмів підтримки транскордонного співробітництва з боку ЄС, особливо нові інструменти партнерства і програми (FARE, TACIS, INTERREG). По-друге, він містить суперечливі правові норми в частині, що регулює різні питання участі місцевих органів влади у міжрегіональному та транскордонному співробітництві.

По-третє, розробникам закону не вдалося подолати погляд на транскордонне співробітництво як інструмент переважно економічної співпраці. Зокрема, загальну координацію транскордонного співробітництва законом покладено на спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики. При розробленні закону не було враховано того факту, що транскордонне співробітництво є більш широким поняттям, яке охоплює не лише економічну співпрацю, а й багато інших аспектів життєдіяльності мешканців прикордоння.

По-четверте, зазначений закон законсервував існуючі форми державної фінансової підтримки транскордонного співробітництва, а точніше її відсутність. У ньому не визначаються джерела та механізм надання такої підтримки з боку держави.

Отже необхідно внести зміни до діючого закону, а саме:

- необхідно включити до поняття ТКС нові його форми: «трикутники», «великі регіони», «функціонуючі товариства».
- розширити коло посадових осіб, які саме займаються вирішенням питань транскордонного співробітництва;
- фінансування повинно відбуватись за спільної підтримки, як міжнародних донорів, так і самого державного бюджету;

- необхідне більш частіше проведення заходів з вирішення проблем транскордонного співробітництва в Україні;
- громадським організаціям та експертам подавати свої пропозиції щодо внесення змін та доповнень, не очікуючи проведення конференційних чи семінарських заходів, а в міру виникнення проблем та ідей щодо шляхів їх розв'язання;
- Кабінету Міністрів України здійснювати координаційні, планувальні та організаційні заходи через відповідний підрозділ Міністерства економіки;
- органам місцевого та регіонального самоврядування рішеннями рад запроваджувати програми розвитку транскордонного співробітництва і підтримки ініціатив самостійно та автономно;
- Міністерству закордонних справ України провести переговори про можливі розширення прикордонних зон на території України для збільшення територіальної дії малого прикордонного руху для зменшення впливу візового режиму на розвиток транскордонної співпраці;
- додати до закону інформаційний аспект – створення єдиного інформаційного центру та регулярне інформування громадян держави через ЗМІ.

Не менш важливими у регулюванні транскордонного співробітництва України з державами-членами ЄС є стратегічні документи, які визначають основні аспекти євроінтеграційного курсу України. В першу чергу – це Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу, Національна програма інтеграції України до Європейського Союзу, План дій Україна-ЄС, рішення і резолюції щорічних самітів Україна-ЄС та інші документи.

Важливо підкреслити, що після розширення ЄС у 2004 році Європейський Союз працює із сусідніми країнами (включно і з Україною) в рамках нового напрямку зовнішньої політики – Європейської політики сусідства (ЄПС), яка не надає і не визначає навіть майбутнє членство країни в ЄС, проте саме на регіональному та міжрегіональному рівнях пропонує сусіднім країнам привілейовані відносини з ЄС.

А вже починаючи з 2007 р., відповідно до Європейської політики сусідства, Європейська Комісія змінила підходи щодо надання фінансової і технічної допомоги країнам-сусідам ЄС. Для України це означає, що замість попередньої програми TACIS вона отримує від ЄС допомогу в рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства.

Поряд із розглянутими базовими нормативно-правовими документами заслуговує на увагу комплекс нормативно-правових актів, які регулюють питання ТКС на рівні органів місцевої влади та самоврядування. Це закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про стимулювання розвитку регіонів», постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2018 року», у яких визначені загальні правові підстави для участі у транскордонному співробітництві місцевих територіальних громад або властей.

Нерідко зміст міжурядових угод з транскордонного співробітництва, які мають здебільшого загальнополітичний характер, механічно дублюється у двосторонніх документах, які укладаються на рівні областей та районів. Разом з тим, згідно з європейською практикою, органи місцевого самоврядування або місцевої державної влади, спираючись на відповідні міжурядові документи, мають здебільшого укладати технічні угоди, статuti, протоколи винятково конкретного характеру щодо створення груп зв'язку, координації управління, формування спільних підприємств та фондів, поставок товарів та надання послуг тощо, що є свідченням справді ділового характеру співробітництва.

Недостатнім є інституційне забезпечення транскордонного співробітництва. Бракує чіткої визначеності щодо структурних підрозділів, які б опікувалися питаннями транскордонного співробітництва, і в системі Міністерства закордонних справ України.

Недостатньою є професійна підготовка кадрів в обласних управліннях єврорегіонального співробітництва та інших ланках інституційного забезпечення ТКС.

Потребує подальшого поширення практика формування інституту Уповноваженого прем'єр-міністра України з питань транскордонного співробітництва.

На рівні областей, які беруть участь у транскордонному співробітництві, спеціальні органи, які виконують функції консалтингу, координації та аудиту транскордонних проектів регіонального розвитку, нагромадження коштів для їх реалізації тощо діють не завжди скоординовано. Слабо поставлена робота щодо контролю за ефективністю роботи інституційних структур транскордонного співробітництва.

Всі вищезазначені фактори розвитку транскордонного співробітництва свідчать про необхідність створення в Україні єдиного правового документа про загальні засади розвитку транскордонного співробітництва. Він має визначити порядок організації та механізм реалізації транскордонного співробітництва в Україні [11, с.40].

На нашу думку, цим документом може стати Проект, завданням якого має стати регулювання відносин розвитку транскордонних та міжрегіональних зв'язків у сфері навколишнього середовища, сільського господарства та просторового планування, транспорту й безпеки, економіки та зайнятості, туризму, культури, спорту, соціальної сфери, - на основі кооперації, інтеграції, спільних програм, інших сучасних форм співробітництва, законодавче розширення можливостей місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Під державною підтримкою ТКС слід розуміти сукупність рішень і дій центральних органів законодавчої влади організаційного, правового та фінансового характеру для забезпечення виконання програм транскордонного співробітництва регіонів України.

Основними принципами такої підтримки можна зазначити:

- об'єктивність та відкритість при відборі територій та проектів для надання їм державної цільової підтримки;

- концентрація сил і засобів на відносно невеликій кількості території і проектів з метою досягнення максимального ефекту і недопущення розпорошення коштів державного бюджету;
- обмеженість підтримки за критеріями цілей, пріоритетів та у часі;
- неприпустимість використання цільової державної підтримки для фінансування поточних потреб соціально-економічного розвитку територій;
- максимальне використання можливостей окремих територій у розробці та реалізації системи заходів для вирішення актуальних проблем транскордонного співробітництва.

Суттєвою рисою законопроекту має стати більш чітке розмежування прав та завдань органів влади та місцевого самоврядування в частині започаткування, нормативно-правового забезпечення і координації транскордонного співробітництва.

При опрацюванні законопроекту, спеціалістам різного профілю – економістам, юристам, фахівцям з державного управління тощо, на мій погляд, слід звернути особливу увагу на наступний комплекс суттєвих для впорядкування транскордонного співробітництва питань:

- 1) правові умови та організаційні процедури побудови відносин із країнами, що приєдналися та не приєдналися до Європейської концепції;
- 2) порядок визначення на державному рівні політики щодо транскордонного співробітництва;
- 3) порядок укладання міждержавних угод про ТКС або інших угод, що сприяють здійсненню ТКС;
- 4) юридичні межі, що дозволяють органам місцевої влади та самоврядування: а) ініціювати; б) підписувати; в) реалізувати угоди або договори про дво- або багатостороннє транскордонне співробітництво;
- 5) адаптації європейських модельних угод (додатки I і II до Європейської конвенції) до умов України;
- б) порядок контролю за здійсненням ТКС (відповідно до вимог Європейської рамкової конвенції);

7) процедури надання регіональним владам та органам місцевого самоврядування повної інформації про правові та організаційні можливості здійснення ТКС.

Необхідно зауважити, що нормативно-правова основа транскордонного співробітництва Європи є досить розвинутою і не потребує «коректировок». Базовими нормативними актами є Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, прийнята Радою Європи 21 травня 1980 року [7, с.300].

У 1995 р., 1998 р. та 2009 р. було підписано три додаткових протоколи до Європейської рамкової конвенції. Всі документи було ратифіковано Верховною Радою України і вони стали частиною національного законодавства.

До європейського законодавства відноситься також Хартія Конгресу місцевих і регіональних органів влади Європи. Всі європейські прикордонні території керуються базовими положеннями, викладеними в Європейській хартії регіонального просторового планування.

Приєднання до зазначених європейських нормативно-правових актів значно розширює правове поле транскордонного співробітництва, а також поширює правові норми Європейської конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями на транскордонне співробітництво України.

Незважаючи на значну кількість нормативно-правових документів, які регламентують міжрегіональну співпрацю, в Україні відсутня єдина науково обґрунтована концепція транскордонного співробітництва, яка б пропонувала методологічні підходи до розвитку процесів з урахуванням не лише окремого регіону, а й загальнонаціональних інтересів.

Все це зумовлює необхідність розроблення такої концепції, яка б базувалась на відповідних регіональних стратегіях розвитку, враховувала б як загальноєвропейські, так і національні пріоритети.

3.2 Шляхи вдосконалення єврорегіональної співпраці України з країнами ЄС

Як відомо, з поміж 7 єврорегіонів, що діють на території України, «Карпатський Єврорегіон» є найбільшим. Він об'єднує прикордонні території п'яти країн - Словаччини, Польщі, Румунії, Угорщини та України. В складі України цими територіями є Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська, Львівська області.

Безперечно, слід підкреслити наслідки створення міжрегіональної асоціації «Карпатський єврорегіон». За час незалежності Закарпаттям, зокрема, встановлено партнерські відносини з Саболч-Сатмар-Березькою областю Угорщини, і з Кошицьким та Пряшівським самоврядними краями Словаччини, Марамурешським та Сату-Марським повітами Румунії, Підкарпатським воєводством Польщі, а від недавно - і з рядом регіонів Чеської Республіки та Німеччини. Така співпраця дає реальні результати в економічній та соціальній сферах. Так, за обсягами прямих іноземних інвестицій, що надійшли в економіку Закарпаття, Угорщина посідає четверте місце (242 українсько-угорських підприємств), обсяг інвестицій – 30,2 млн. дол. США (9,8% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, залучених за весь період діяльності). Польща на шостому місці (24 українсько-польських підприємств), обсяг інвестицій – 27,1 млн. дол. США (8,8% від загального обсягу). Словаччина має восьме місце (109 українсько-словацьких підприємств), обсяг інвестицій – 13,0 млн. дол. США (4, 2 % від загального обсягу). На ці країни «Карпатського Єврорегіону» припадає майже 23,0% загального обсягу прямих іноземних інвестицій.

Для порівняння, обсяг прямих іноземних інвестицій в Тернопільську область в 2016 році склав 51 млн. дол.США, в тому числі інвестиції з Польщі 13,4%, а саме 0,7 млн. дол.США [6, с.55].

Слід також відзначити, що за час існування «Карпатського Єврорегіону» в його рамках здійснено низку проектів транскордонного характеру.

У рамках програм сусідства “Україна-Словаччина-Угорщина” фінансуються чотири проекти від Закарпатської області на загальну суму 2,75

млн. євро, а саме: „Розвиток Березівської транскордонної польдерної системи в басейні річки Тиса” – 0,72 млн. євро, „Чиста вода” – 0,6 млн. євро, „Транскордонні можливості розвитку транспортної логістики” – 0,54 млн. євро, „Покращення транскордонного автомобільного руху через будівництво об’їзної дороги навколо м. Берегово” – 0,9 млн. євро. В рамках даної програми в області спільно з угорськими партнерами реалізується 6 проектів. Серед них – створення інформаційно-туристичних центрів у містах Берегово та Ужгород; розробка та впровадження транскордонної програми медико соціальної реабілітації на базі обласної дитячої клінічної лікарні; розробка комплексного українсько-угорського підходу до спільних протипаводкових заходів; дослідження стану використання біомаси в прикордонному регіоні.

Наразі потрібно запропонувати новий інвестиційний проект для поживлення співпраці транскордонного співробітництва.

Проект «Карпатська мережа регіонального розвитку» передбачає розробку Стратегії розвитку Українських Карпат та Закарпаття. Схвалення якого потребує Міністерство інвестицій і розвитку Республіки Польща, Асоціація органів місцевого самоврядування «Єврорегіон Карпати – Україна» та Грантовий договір на реалізацію проекту «Спільний захист людей та навколишнього середовища шляхом створення українсько-польської системи попередження та реагування на катастрофи в Карпатському єврорегіоні».

Проект “Карпатська мережа регіонального розвитку” передбачає розробку Стратегії розвитку Українських Карпат та Закарпаття, будівництво Карпатського центру регіонального розвитку, закупівлю мобільних павільйонів та обладнання для проведення виїзних заходів(лижі, сноуборди), а також впровадження концептуальних підходів та інфраструктурної моделі «креативного міста». Його бюджет складатиме 58 млн грн. Партнерами цього проекту є – Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька ОДА.

Проект “Спільний захист людей та навколишнього середовища шляхом створення українсько-польської системи попередження та реагування на катастрофи в Карпатському Єврорегіоні” є унікальною ініціативою для спільного

вирішення проблем реагування на надзвичайні ситуації одразу у 3 карпатських областях України: Івано-Франківської, Львівської та Закарпатської, які чи не найбільше потерпають від стихійних лих. Одночасно розвиток туристичної зони шляхом виготовлення або закупівлі спортивного інвентарю допоможе залучити ще більше інвесторів. Мета проекту - підвищення рівня безпеки в карпатському регіоні шляхом зміцнення спроможності регіональних служб пожежної охорони та надзвичайних ситуацій, скорочення часу реагування на катастрофи в гірських місцевостях та розширення туристичної зони.

Туризм сприяє зайнятості населення прямо та опосередковано. Пряма зайнятість – це отримання робочих місць на туристичних підприємствах, таких як готелі, ресторани, транспортні підприємства.

Опосередкована зайнятість – це працевлаштування в допоміжних та суміжних галузях. - Функція накопичення капіталу. Також туристична індустрія робить значний внесок у національний дохід. Перш за все, це відбувається за рахунок безпосередньо зайнятих сфері туризму. Враховуються також і доходи осіб, які виникають у результаті обороту коштів у супутніх з туризмом сферах.

Ефект збільшення національного доходу в туризмі має перш за все регіональне значення, оскільки дохід туристичних підприємств переходить у сферу регіональної торгівлі, промисловості та сільського господарства (ефект мультиплікатора) [9, с.211].

Цей проект бюджетом у 2,3 млн євро (з них грант ЄС – 1,3 євро) протягом наступних двох років спільно реалізовуватимуть: Асоціація органів місцевого самоврядування "Єврорегіон Карпати – Україна" (головний партнер), а також Головні Управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Львівській, Івано-Франківській, Закарпатській областях та Воєводська Комендатура Державної пожежної охорони у Ряшеві (Польща).

У рамках проекту заплановано придбання 11 пожежних машин та комплектів вогнетривкого спорядження, 3 мікроавтобусів для обласних управлінь ДСНС України у Львівській, Закарпатській, Івано-Франківській областях, спільні навчання для персоналу пожежно-рятувальних частин карпатських областей (8

заходів), будівництво приміщення для навчальних тренувань пожежників з імітацією реальних умов надзвичайних ситуацій в Ряшеві та розробка спільної стратегії попередження та реагування у наших областях.

Проект також передбачає будівництво деревопереробного заводу з виготовлення лижів, сноубордів та іншого спортивного спорядження для більшої привабливості для туристів.

Оскільки, лісогосподарськими підприємствами Закарпатського ОУЛМГ з початку року для потреб ринку реалізовано деревини 544,2 тис. км, з них на внутрішній ринок реалізовано 542,8 тис. км. Це становить 99,8 % від загального обсягу реалізованої деревини.

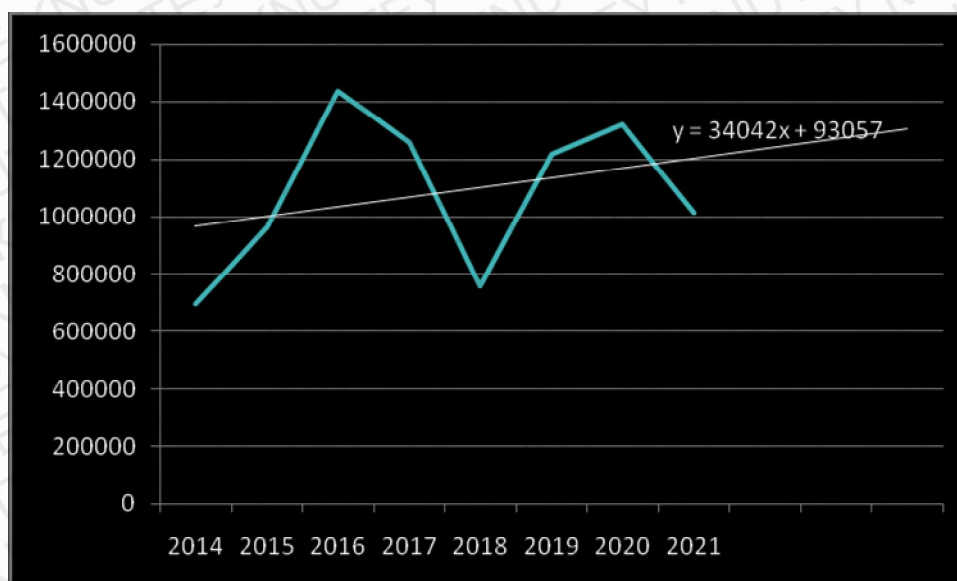

Рис. 3.2 Прогноз обсягів експорту Карпатського Єврорегіону на 2018-2021 рр.

Новітні технології і висока якість виготовлення лижної продукції приверне увагу інших фірм-виробників. Продукція цього заводу зможе вийти на канадський та американський ринок, що зумовить підключитись інвесторів і виділити на розвиток проекту ще більше коштів (рис. 3.2).

Для розвитку цього бізнесу треба залучити інвестиції у розмірі 1,1 млн. євро. Одночасно в проекті буде вирішено питання поводження з твердими

побутовими відходами на теренах Закарпаття – будівництво європейського зразка сміттєпереробного комплексу. Адже Євросоюз з 2020 року вводить заборону на захоронення твердих побутових відходів.

Отже, потрібно приводити план в дії і нарощувати економічний потенціал та соціальний розвиток Карпатського єврорегіону, оскільки особливості фізико-географічного положення Закарпаття, багатий природно-ресурсний потенціал, наявність визначних історичних та природних об'єктів, позитивна ментальність багатонаціонального населення області дозволяють це зробити, таким чином вдосконалюючи єврорегіональну співпрацю України з країнами ЄС.

3.3. Прогнозна оцінка розвитку єврорегіонів України на 2019-2021 рр. на прикладі Карпатського єврорегіону

Важливою складовою механізму державної економічної політики є прогнозування як ланка між теоретичними розробками та господарською практикою.

Прогноз — це науково обґрунтоване бачення перспектив розвитку певного соціально-економічного процесу чи явища, а також можливих шляхів та засобів досягнення визначених цілей. Хоча його розробка спирається на систему кількісних і якісних показників, він має імовірнісний характер.

Європейські об'єднання територіального співробітництва — одна з найефективніших форм транскордонної співпраці, яка успішно розвивається в Європі з 2006 року, коли Європарламентом та Радою Європи було прийнято відповідний Регламент №1082/2006. Це об'єднання, створені з метою полегшення та сприяння транскордонному, транснаціональному та/чи міжрегіональному співробітництву між членами ЄС в цілях зміцнення економічного та соціального єднання. Їхня ефективність досягається завдяки двом основоположним засадам створення: по-перше, таке об'єднання володіє правосуб'єктністю, є юридичною особою, по-друге, учасниками такого об'єднання можуть бути не тільки держави, органи регіональної чи місцевої влади, а й громадські організації чи інші зацікавлені юридичні особи.

За перших три роки було зареєстровано 17 об'єднань, а на початок 2017 року їх нараховувалось вже 65, п'ять з яких було створено у 2016 році. Ще 23 ЄОТС перебувають на етапі створення, чи їх учасники виявили ініціативу щодо об'єднання.

Кількість створених ЄОТС у 2016 році є дещо нижчою, порівняно з попередніми роками (по 11 у 2013 та 2014 роках, 9 у 2015). Натомість, кількість ініціатив щодо створення даних об'єднань значно зростає.

Загалом, країни, що стали членами ЄС після останнього розширення, активно використовують ЄОТС для вирішення соціально-економічних проблем їх територій за рахунок розширених можливостей участі у проектах та програмах ЄС.

Щодо сфер діяльності, то більшість ЄОТС спрямовані на розвиток сфер туризму, захисту навколишнього середовища, культури та спорту, транспорту та інфраструктури та освіти. В рамках ЄОТС реалізуються численні проекти за програмами регіональної політики ЄС, зокрема Європейської територіальної співпраці (ETC), Європейських структурних та інвестиційних фондів (ESIF), Горизонт 2020, LIFE, Erasmus, Європа для громадян (Europe for Citizens) та інші.

А оскільки наш проект «Карпатська мережа регіонального розвитку» передбачає саме розвиток таких сфер як туризм і захист навколишнього середовища, то доречним буде створити Україні таке об'єднання – ОЄТС.

Саме ці зміни дозволять Закарпатській області України створити ЄОТС Тиса (Tisza) разом з іншими членами ЄС. Метою даного ЄОТС стане створення міцної та стабільної співпраці та соціальне єднання на зовнішніх кордонах ЄС, а також розвиток інфраструктури та економіки в регіоні. Воно адаптуватиме кращі практики ЄС у різних сферах і сприятиме Євро-Атлантичній інтеграції України. На даному етапі ЄОТС пройшло початкові процедури, такі як проведення презентаційних заходів у Брюсселі, Кішварді та Ужгороді та створення сайту. Наразі воно готує проектні заявки за програмами ЄС.

Важливо проводити широку інформаційну кампанію для ознайомлення місцевих органів влади та громадськості з природою та перевагами даних

об'єднань. Важливо, щоб всі потенційні зацікавлені учасники розуміли всі переваги, які надають дані форми ТКС для покращення рівня соціально-економічного розвитку громад, а також що ЄС виділяє значні кошти на дофінансування діяльності таких структур.

Такі кроки сприятимуть забезпеченню сталого економічного зростання та покращенню добробуту територіальної громади міста [7,с.60].

Органи влади на місцях є структурами, що найбільше впливають на діяльність інституціоналізованих форм ТКС, а також найчастіше є їх учасниками. Тому потрібно, щоб вони мали якнайширший спектр повноважень. Україна вже стала на шлях проведення реформи децентралізації. Її якнайшвидше завершення значно сприятиме розвитку ЄОТС, оскільки створюються виконавчі органи районних і обласних рад, яким буде належати реальна влада в регіонах. Крім того, децентралізація передбачає укрупнення громад, що є важливим, оскільки кошти на утримання управлінського апарату скоротяться і зможуть бути направлені на реалізацію значних проектів місцевого розвитку. Не менш важливим є те, що буде децентралізоване надання базових адміністративних послуг (наприклад, реєстрація нерухомості чи бізнесу на місцях), що знизить бюрократизацію, а це один з основних факторів небажання іноземних учасників ТКС працювати з українською стороною.

Також окреслено перспективи розвитку транскордонного співробітництва Карпатського єврорегіону у процесі реалізації проекту, що базуються передусім на:

- поглибленні добросусідських відносин з країнами-сусідами;
- активізації інтеграційних процесів; покращенні використання ресурсного потенціалу Карпатського єврорегіону;
- підвищенні конкурентоспроможності суб'єктів господарювання на суміжних територіях;
- співробітництві в галузі науки і техніки, культури та рекреації;
- забезпеченні й удосконаленні інституційних та управлінських підходів до реалізації проектів і програм Карпатського єврорегіону;

- збалансуванні ринку товарів та послуг у системі економічного співробітництва на прикордонних суміжних територіях.

Транскордонне співробітництво прикордонних територій Закарпатської області у перспективі повинне спрямовуватися на формування і реалізацію суб'єктами господарювання спільних інвестиційних проектів, розвиток ділової прикордонної інфраструктури та співпраці між місцевими і регіональними громадами країн-сусідів. У стратегії розвитку Закарпатської області на перспективу також передбачається [14, с. 54]:

- стимулювання розвитку ділової інфраструктури прикордонного співробітництва (агенцій прикордонної співпраці, європейських інформаційних центрів, двосторонніх туристичних маршрутів, програм);

- підготовка спеціалістів для прикордонної співпраці;

- розроблення та втілення спільних прикордонних проектів соціально-гуманітарного, економічного, культурного, екологічного спрямування;

- налагодження інформаційного обслуговування з питань діяльності вузів різних країн з метою подальшого обміну та навчання;

- активізація роботи над виробленням пропозицій щодо участі в програмах фінансування ЄС і Світового банку для реалізації місцевих програм розвитку;

- участь у роботі міждержавних, міжурядових, міжгалузевих та міжрегіональних комісій з розвитку прикордонного співробітництва;

- формування інформаційного іміджу області як європейського регіону.

Отже, в умовах поглиблення ринкових відносин і формування сприятливого ринкового середовища, виникає необхідність більш активного залучення інвестиційних ресурсів, реалізації суб'єктами господарювання спільних інвестиційних проектів і програм транскордонного співробітництва з метою забезпечення високих темпів економічного зростання прикордонних територій України.

Верховною Радою України 19 червня 2018 року прийнято доповнення до Закону України «Про культуру» терміном «креативні індустрії», під яким слід розуміти види економічної діяльності, які мають потенціал до створення доданої

вартості і робочих місць через культурне (художнє) або креативне вираз, а їх продукти і послуги є наслідком індивідуальної творчості, навичок і таланту.

Також ухвалено положення, про те що «держава в пріоритетному порядку створює умови для охорони, заохочення і підтримки культурного розмаїття як одного з найважливіших чинників сталого розвитку». Уведення в нормативний обіг терміну «креативні індустрії» дозволить чітко ідентифікувати види діяльності, які вимагають належних форм державної підтримки для забезпечення їх органічного розвитку. Ці види підпадають під дію Програми ЄС «Креативна Європа» 2014- 2020, до якої в 2016 році приєдналася Україна, а також Конвенції ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 року, зобов'язання за якою встановлені в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС.

Стратегічна перспектива Закарпаття потребує якнайшвидшого переосмислення галузі культури в означенні її як прибуткової галузі інноваційної економіки, продукти виробництва якої створюють індивідуальні, колективні та спільне благо. До того, усе це надає підґрунтя до творення вертикального місцевого (регіонального) креативно-індустріального кластера та підключення у терміни дії Стратегії Карпатський єврорегіон – 2030 до Проекту ЄС «EuropeanCityofCulture» або «Європейське культурне місто». Цьому сприятиме запозичення доступного досвіду участі у вище вказаній програмі міста Ужгород – побратима Кошице (Словаччина), що став Культурним столицею Європи 2013 р.

Інфраструктурна модель «креативного міста», так звана соціокультурна інфраструктура, є найважливішим простором та місцем поєднання громадського та інтелектуального ресурсу для вирішення принципово нових завдань, створення нових видів бізнесу, розвитку нових підходів для сталого розвитку, в основі якого лежить креативність як головний інструмент розвитку всіх сфер життєдіяльності.

Впровадження інфраструктурної моделі «креативного міста», як комплексної системи інформаційно-комунікаційних та соціальних технологій, викликане необхідністю вирішення в найближчому майбутньому назрілих проблем в міському середовищі Закарпатті на основі взаємодії наукових

інновацій, культури, творчості та містобудування з точки зору відносин між процесами глобалізації, розвитком міського управління та соціальними змінами на основі концепції «міського регіону». Отже, креативні інновації являють собою основну діяльність широкого кола галузей з огляду на це, що (креативні) люди є найважливішим ресурсом для економіки міста.

Пріоритет «креативного» міста включає в себе безліч ідей та перспектив від фундаментальних інноваційних виробничих середовищ до середовища міського споживання з метою залучення капіталу (інвестиції, робочі місця) для заохочення до роботи креативних людей.

Креативний розвиток міста обумовлений зручним природнім розташуванням та співмірною та багатоетнічною кількістю мешканців, який нині визнається творчим капіталом. Ця перспектива відображається помітною часткою загальної зайнятості в мистецтві, медіа та інших креативних секторах і має вирішальне значення для постіндустріальної конкурентної економіки в політичних ініціативах міста. Окрім того, висока щільність забудови, різноманітність культурної спадщини, різноманітність міських пейзажів, культурних споруд, розвиненої мережевої інфраструктури спільно з творчими мешканцями створюють одну велику, творчу зону міста. Перелік існуючих та потенційних креативних просторів Ужгороду, як об'єктів інноваційної діяльності наведено нижче (табл. 3.3).

Вже на сьогодні на території міста Ужгород діє мережа туристично-рекреаційних та готельних закладів, яка станом на початок 2017 року нараховує 30 закладів розміщення – готелі, мотелі, хостели та готельно-туристичні комплекси. Загальний номерний фонд відповідних закладів розміщення міста дає можливість одночасно поселити близько 1,7 тис. осіб. У місті здійснюють діяльність 12 туристичних операторів та близько 40 туристичних агенцій. Необхідно розвивати туристичну галузь міста, яка є однією з пріоритетних у соціально-економічному розвитку міста.

Існуючі та потенційні креативні простори Закарпаття

№ п/п	Локація простору	Активність	Потенціал
1	Аеропорт – Боздоський парк	Авіа-байк-фестиваль	+
2	Головний корпус УжНУ(БАМ) -Гуртожитки	Студентські фестивалі, спорт	+
3	Площа Лаборця	-	+ (спорт, діти)
4	Новий Ботсад «Стрільбище»	Монтен-БайкВенти	+ (екологія)
5	Ареал Горянської Ротонди	-	+ (нічна підсвітка)
6	Ректорат УжНУ-- Сквер св.Тетяни	-	+ (Простір , майданчик свободи інтелекту)

Отже, така галузь, як виробництво дерева та виробів з дерева, система попередження та реагування на катастрофи, а також «креативна індустрія» в перспективі забезпечуть функціонування ринку та дасть можливість збільшити доходи місцевих бюджетів, стати причиною припливу інвестицій та дозволить вирішити соціально-економічні та екологічні проблеми, а також вступити до ЄОТС з прогнозом до 2020 року.

Висновок до розділу 3

Закон України «Про транскордонне співробітництво» є базовим у загальній структурі нормативно-правового забезпечення транскордонного співробітництва. Незважаючи на позитивні дії діючого закону, існують певні прогалини, які необхідно якнайшвидшим образом змінити, а саме: необхідно внести зміни до діючого закону, а саме: дати чітке визначення поняттю «транскордонне співробітництво», розширити коло посадових осіб, які саме займаються вирішенням питань транскордонного співробітництва, фінансування повинно відбуватись за спільної підтримки, як міжнародних донорів, так і самого державного бюджету, необхідно більш частіше проводити заходи з вирішення проблем транскордонного співробітництва в Україні, громадським організаціям та експертам подавати свої пропозиції щодо внесення змін та доповнень.

Кабінету Міністрів України слід здійснювати координаційні, планувальні та організаційні заходи через відповідний підрозділ Міністерства економіки, органам місцевого та регіонального самоврядування слід запроваджувати програми розвитку транскордонного співробітництва і підтримки ініціатив самостійно та автономно. Міністерству закордонних справ України провести переговори про можливі розширення прикордонних зон на території України для збільшення територіальної дії малого прикордонного руху для зменшення впливу візового режиму на розвиток транскордонної співпраці, додати до закону інформаційний аспект – створення єдиного інформаційного центру та регулярне інформування громадян держави через ЗМІ.

«Карпатський єврорегіон» є найбільшим в Україні. На його розвиток припадає найбільша кількість інвестицій, а отже його треба продовжувати розвивати. Створення проекту “Карпатська мережа регіонального розвитку” передбачатиме розробку Стратегії розвитку Українських Карпат та Закарпаття, будівництво Карпатського центру регіонального розвитку, закупівлю мобільних павільйонів та обладнання для проведення виїзних заходів(лижі, сноуборди), а також впровадження концептуальних підходів та інфраструктурної моделі «креативного міста». Цей новий інвестиційний проект зможе сприяти поживленню співпраці транскордонного співробітництва.

Європейські об'єднання територіального співробітництва – одна з найефективніших форм транскордонної співпраці, яка успішно розвивається в Європі з 2006 року. Це об'єднання, створені з метою полегшення та сприяння транскордонному, транснаціональному та/чи міжрегіональному співробітництву між членами ЄС в цілях зміцнення економічного та соціального єднання. «Карпатський єврорегіон», а згодом й інші єврорегіони України при всебічному розвитку до 2020 року зможуть вступити до ЄОТС, що сприятиме забезпеченню сталого економічного зростання та покращенню добробуту територіальної громади міста.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, транскордонне співробітництво – будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами або владами, що знаходяться під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін, а також укладення з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей. Основою транскордонного співробітництва є процес створення зв'язків та договірних відносин у прикордонних теренах з метою пошуку рішень для спільних та ідентичних проблем, а «філософія транскордонного співробітництва» полягає у тому, що два суміжні прикордонні регіони співпрацюють у процесі розробки планів та вибору пріоритетів розвитку, а не працюють окремо, а потім узгоджують плани розвитку за окремими заходами.

Основними формами міжнародного співробітництва є «єврорегіони», «дуги», «трикутники зростання». На сьогоднішній день у світі діють 158 єврорегіонів. Свій початок вони беруть з 1950-х років. В Україні процес транскордонного співробітництва почався у 1980 році. Першою країною-партнером стала Угорщина і підписана ними Рамкова Конвенція у Мадриді 21 травня 1980 року.

Також були досліджені та визначені місце, роль та тенденції інституційного транскордонного співробітництва в Україні, проаналізовані перспективи інфраструктурного розвитку інституцій підтримки транскордонного співробітництва, було обґрунтовано напрямки інституційного супроводу транскордонного супроводу регіонів України в умовах євроінтеграційних процесів. У процесі державної підтримки транскордонного співробітництва безпосередню участь беруть регіони, на території яких реалізуються проекти (програми). В Україні було визначено 2 державні програми розвитку транскордонного співробітництва. Джерелами фінансування цих проектів є місцеві бюджетіи і ресурси міжнародної технічної допомоги.

Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво є визначальним документом, принципи і цілі якої держави дотримуються при

створенні єврорегіону. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або владами (Мадридська Конвенція), а також Додатковий протокол до Конвенції, Європейська Хартія Прикордонних і Транскордонних Регіонів, Європейська Хартія Місцевого Самоврядування, Європейська хартія регіонального самоврядування - документи та договори, які становлять міжнародну законодавчу базу для транскордонного співробітництва і єврорегіонів. Типова структура єврорегіону складається з Ради єврорегіонів та Спільних робочих комісій, а також з Регіонального конгресу, Агентства регіонального розвитку, Національного секретаріату, Асоціації прикордонних територій, Ради Асоціації, Інформаційного центру кожної з двох або більше країн. Типова структура єврорегіонів в Україні складається з Ради єврорегіонів, Ревізійної комісії, Секретаріату, Національного представництва та Робочої комісії.

Сьогодні на території України діють вісім єврорегіонів: «Буг» (Україна, Польща, Білорусь), «Карпатський єврорегіон» (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), «Нижній Дунай» (Україна, Молдова, Румунія), «Верхній Прут» (Україна, Молдова, Румунія), «Дніпро» (Україна, Росія, Білорусь), «Слобожанщина» (Україна, Росія), «Ярославна» (Україна, Росія), «Донбас» (Україна, Росія). Саме західний регіон України, який межує з державами-членами Європейського Союзу, має навігідніше геополітичне положення. Польща є ключовим партнером України, оскільки через польсько-український кордон проходять два важливих для усієї Європи трансконтинентальні комунікаційні коридори. № 3 та Via Intermare. Також сюди входять залізниці та трубопроводи.

Україна підписала Державну Програму сусідства з Польщею. А єврорегіон «Карпатський єврорегіон» на сьогодні є одним із найрозвинутішим серед інших єврорегіонів України.

На сьогодні прикордонні регіони України суттєво відстають за рівнем свого розвитку від решти регіонів країни. Зокрема, за показниками ВРП на особу – на 35-36%, середньомісячної заробітної плати – на 19%, середнього рівня пенсії – на 10%, інвестицій на особу – на 35%.

На сьогодні існує низка перешкод, які суттєво стримують розвиток ТКС. В першу чергу, це нестабільна політична ситуація. По друге, це низький рівень фінансового забезпечення, неузгодженість законодавства та надмірна централізація прийняття рішень і незацікавленість іноземної сторони у співробітництві. Щоб знову активізувати ТКС, необхідно удосконалити нормативно-правову базу та запровадити нові форми євро регіонального співробітництва; проводити реорганізацію єврорегіонів, створити договірні платформи між єврорегіонами; залучити громадян країни до реалізації місцевого самоврядування у межах транскордонного співробітництва, а також розробити спільні стратегії розвитку транскордонного співробітництва та регіональні програми розвитку транскордонного співробітництва.

Нормативно-правове регулювання транскордонного співробітництва в Європі та Україні здійснюється на основі таких рівнів нормотворчих актів: міжнародного, міждержавного, національного та місцевого.

Закон України «Про транскордонне співробітництво» є базовим у загальній структурі нормативно-правового забезпечення транскордонного співробітництва. Незважаючи на позитивні дії діючого закону, існують певні прогалини, які необхідно якнайшвидшим образом змінити, а саме: дати чітке визначення поняттю «транскордонне співробітництво», розширити коло посадових осіб, які саме займаються вирішенням питань транскордонного співробітництва, фінансування повинно відбуватись за спільної підтримки, як міжнародних донорів, так і самого державного бюджету, необхідно більш частіше проводити заходи з вирішення проблем транскордонного співробітництва в Україні, громадським організаціям та експертам подавати свої пропозиції щодо внесення змін та доповнень. Кабінету Міністрів України слід здійснювати координаційні, планувальні та організаційні заходи через відповідний підрозділ Міністерства економіки, органам місцевого та регіонального самоврядування слід запроваджувати програми розвитку транскордонного співробітництва і підтримки ініціатив самостійно та автономно. Міністерству закордонних справ України провести переговори про можливі розширення прикордонних зон на території

України для збільшення територіальної дії малого прикордонного руху для зменшення впливу візового режиму на розвиток транскордонної співпраці, додати до закону інформаційний аспект – створення єдиного інформаційного центру та регулярне інформування громадян держави через ЗМІ.

Таким чином, діяльність прикордонних регіонів України базується на основних законах, європейських конвенціях, хартіях, ратифікованих Україною, дво-та багатосторонніх угодах, підписаних між Україною та державами-членами ЄС. Можна констатувати, що чинна законодавча база забезпечує можливість використання потенціалу ТКС для вирішення основоположних проблем прикордонних регіонів України. Проте необхідно зазначити, що існуючі законодавчі акти України, що забезпечують транскордонне співробітництво, потребують адаптації їх до стандартів Європейського Союзу та Ради Європи, включаючи подальше нормативно-правове врегулювання повноважень місцевих органів влади і надання їм більшої самостійності у вирішенні спільних з прикордонними регіонами країн-членів ЄС питань стосовно прикордонного співробітництва.

Приєднання до європейських законодавчих актів у сфері ТКС розширює правове поле транскордонного співробітництва, дає можливість передбачити нормами законодавства України встановлення відповідальності регіональних органів влади за спільно прийняті рішення, здійснення контролю за виконанням заходів, що випливають з угод про транскордонне співробітництво, а також поширює правові норми Європейської конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями на транскордонне співробітництво.

«Карпатський єврорегіон» є найбільшим в Україні. На його розвиток припадає найбільша кількість інвестицій, а отже його треба продовжувати розвивати. Створення проекту “Карпатська мережа регіонального розвитку” передбачатиме розробку Стратегії розвитку Українських Карпат та Закарпаття, будівництво Карпатського центру регіонального розвитку, закупівлю мобільних павільйонів та обладнання для проведення виїзних заходів, а також

впровадження концептуальних підходів та інфраструктурної моделі «креативного міста». Цей новий інвестиційний проект зможе сприяти поглибленню співпраці транскордонного співробітництва за рахунок будівництва деревопереробного заводу, що в свою чергу, призведе до виготовлення лижів, сноубордів та іншого спортивного спорядження для залучення ще більшої кількості інвестицій. А також проект допоможе розробити спільну стратегію попередження та реагування на надзвичайні ситуації. Одночасно в проекті буде вирішено питання поводження з твердими побутовими відходами на теренах Закарпаття – будівництво європейського зразка сміттєпереробного комплексу.

Європейські об'єднання територіального співробітництва – одна з найефективніших форм транскордонної співпраці, яка успішно розвивається в Європі з 2006 року. Це об'єднання, створені з метою полегшення та сприяння транскордонному, транснаціональному та/чи міжрегіональному співробітництву між членами ЄС в цілях зміцнення економічного та соціального єднання. «Карпатський єврорегіон», а згодом й інші єврорегіони України при всебічному розвитку до 2021 року зможуть вступити до ЄОТС, що сприятиме забезпеченню сталого економічного зростання та покращенню добробуту територіальної громади міста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України “Про транскордонне співробітництво” [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1861-15>
2. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / за ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2014. – 820 с
3. Засадко В.В. Транскордонне співробітництво України: тенденції, проблеми та перспективи розвитку / В.В.Засадко// Науковий вісник Академії муніципального управління: збірник наукових праць. – Серія «Економіка». – 2015. – Вип.7.
4. Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: [монографія] / І.В.Артёмов. – Ужгород: Ліра, 2015. – 520 с. – С.72-89.
5. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про транскордонне співробітництво” [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1833-17>
6. ВР ухвалила зміни до закону про транскордонне співробітництво: [Електронний ресурс] / РБК-Україна.– Режим доступу: http://www.rbc.ua/ukr/newsline/show/vr_prinyala_izmeneniya_k_zakonu_o_transgrani_chnom_sotrudnichestve_21012010
7. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1088-2010-%EF>
8. Носа Н. Транскордонне співробітництво у Закарпатті: виклики та можливості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.smbusiness.uzhgorod.ua/filelib/sou/p32.pdf>
9. Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт

Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=616_172

10. Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною і Угорською Республікою [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=348_004

11. Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво між Україною та Словацькою Республікою [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=703_150

12. Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області на 2016 рік [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Закарпатської обласної державної адміністрації. – Режим доступу: http://www.carpathia.gov.ua/data/upload/catalog/main/ua/3900/827_dod_2010.zip

13. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або владою (ETS No106) – Мадрид, 21 травня 1980р. European Outline Convention on trans-frontier cooperation between territorial communities or authorities from Madrid, 21.05.1980.

14. Katri-Liis Lepik. Euroregions as Mechanisms for Strengthening Cross-Border Co-operation in the Baltic Sea Region . Estonian Business School, Tallinn. TRAMES, 2015, 13(63/58), 3, 265–284.-Access regime: http://www.ebs.ee/public/oppeosakond/doktoriope/Lepik_varuta.pdf

15. European Outline Convention Transfrontier cooperation between Communities or Authorities. Madrid, 21.Y.1980.- Access regime: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/treaties/html/106.htm>

16. Commission of the European Communities. Brussels, 11.3.2003.COM(2003) 104 final.Communication from from the Commission to the Council and European Parliament.Wider Europe— Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours. - Access regime: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf.

17. Закон України «Про транскордонне співробітництво» (26.06.2004 р. № 1861-IV) // *Голос України*, 22 липня 2004р; Кабінет Міністрів України; Розпорядження від 15.09.2010 № 1838-р «Про схвалення Концепції Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки;» закони України “Про місцеве самоврядування в Україні” (від 21.05.1997 р.) та “Про місцеві державні адміністрації” (від 09.04.1999)

18. Студенніков І. Транскордонне співробітництво як дзеркало регіональної політики в Україні // *Економічний часопис-XXI* №1-2’2015. – Режим доступу: www.niss.od.ua/p/21.doc.

19. Закон України „Про транскордонне співробітництво” від 24.06.2004 р. № 1861-IV(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, № 45, ст.499.

20. Кіш Є.Б. Центральна Європа: теоретико-методологічні засади концепту // *Науковий вісник УжНУ. Серія Історія*. – Ужгород: Говерла, 2014. – Вип. 28. – С. 190-194.

21. Кластери у Карпатах [Електронний ресурс] / Галицький кореспондент. — 2016. – № 41 (320). – Режим доступу: www.gk-press.if.ua/node/3357.-13.10.2016.

22. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія. - Львів: ІРД НАН України, 2015. - 395 с.

23. Михайлова Л.И. Методологические аспекты оценки социально-экономического развития приграничных областей в составе еврорегионов /Л.И.Михайлова, О.М.Замора //Проблемы и перспективы сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ: сб. науч. трудов. - Одесса-Севастополь-Донецк : ДонНУ, РФ НИСИ в г. Донецке, 2014. - Т. 2. - С. 36-40.

24. Передрій О.С. Розширення Європейського Союзу і нові підходи в управлінні транскордонним співробітництвом / О. Передрій, С. Устич //Актуальні аспекти реалізації євроінтеграційних прагнень України. Євроінтеграція: український вимір. - Ужгород: Ліра, 2016. - С.302 – 324

25. Прикордонне співробітництво Закарпатської області із суміжними територіями сусідніх держав (1945-1990) / Б.І. Дяченко, П.Ю. Студеняк, С.І.

Устич, О.С. Передрій // Нариси історії Закарпаття, Т.ІІІ. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2016.– С.232 - 252.

26. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. Мадрид, 21 травня 1980 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_106

27. Рекомендації щодо впровадження нових форм транскордонного співробітництва / Кол. авторів за ред. д.е.н., проф. Мікули Н.А. / НАН України. Ін-т регіональних досліджень – Львів, 2017. – С.71

28. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. Додатковий протокол. Протокол №2. ETS – №106/159/169

29. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2015. – С.167-168.

30. Гобела В. В. Огляд економічних, соціальних та екологічних загроз Карпатському регіону / В. В. Гобела // Наук. вісн. НЛТУ України. 2016. Вип. 20.13. –С. 81–87.

31. Герасимчук З. В., Корольчук Л. В. Транскордонне співробітництво регіонів: методика оцінки та шляхи активізації / З.В.Герасимчук, Л.Корольчук: монографія. –Луцьк : Надстир'я, 2016. –С. 6–9.

32. Біла С. О. Карпатський Євро регіон як чинник європейської інтеграції України [Текст]/ С. О. Біла, В. В. Романова // Стратегічні пріоритети. –2016. –№ 3. –С. 78—88.

33. Аналіз сталого розвитку регіонів України / Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://wdc.org.ua/uk/services>

34.Алмашій В. В. Регіональний аспект державного управління прикордонним співробітництвом України (на матеріалах Закарпатської області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 –

теорія та історія держ. упр. / В. В. Алмашій ; Львів. регіон. інт держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Львів, 2017. – 210 с.

35. Вербівська Л.В. Формування інвестиційної стратегії соціально-економічного розвитку прикордонного регіону / дис. на здоб. наук. зв. к.е.н. Чернівецький нац. ун-тет, 2015. – С. 87.

36. Будкін В.С. Прикордонне співробітництво в системі адаптації економіки України до європейського господарського простору/Проблеми співробітництва прикордонних територій України і Польщі. Бюл. № 3. – Варшава-Київ – 2014

37. Кіш Є. Транскордонне співробітництво і регіональна політика Європейського Союзу// На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів. / За ред. Максименка С. та Студеннікова І. – К.:Логос, 2015. -224 с.

38. Кравців В.С. Туризм в Україні: стан та шляхи активізації // Зовнішньоекономічний кур'єр. – 2017. – № 7-8. – С 9-10.

39. Куйбіда В.С., Іщенко О.М., Ткачук А.Ф., Толкованов В.В. Нова державна регіональна політика в Україні. Збірник. – Київ: Крамар, 2015. – 232 с.

40. Куйбіда В.С., Негода В.А., Толкованов В.В. Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав – членів Ради Європи. Збірник. – Київ: Крамар, 2014. – 170 с.

41. Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф., Толкованов В.В. «Транскордонне співробітництво та розвиток транскордонних кластерів». – Київ: Видавництво «Крамар», 2016. – 242 с.

42. Мікула Н.А. Транскордонне співробітництво та облаштування кордону // Економіка промисловості. – 2014. – № 3. – С. 44-52.

43. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи. Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2015. – 222 с.

44. Мікула Н. Перспективи участі областей України у єврорегіонах//Економіка промисловості. – 2014. – № 1. – С. 34-40.

45. Мікула Н., Матвеев Є. Порівняльний просторовий аналіз соціально-економічного розвитку регіонів України з метою ідентифікації

проблемних регіонів//Соціально-економічні дослідження у перехідний період. Вип. 6 (XXXVII). – Львів, ІРД НАН України, 2015. – С.76-86.

46. Осоченко В. Транскордонне співробітництво як ефективний засіб регулювання зовнішньоекономічної діяльності в регіоні//Регіональні перспективи. – 2016. – №1 (8).

47. Пирожков С.І. Актуальні питання міжрегіонального і прикордонного співробітництва України і Росії//Стратегічна панорама –2016 – № 3-4. – С. 55-65.

48. Писаренко С.М. Організаційно-економічний механізм реалізації регіональної політики Європейського Союзу. –Львів: ІРД НАН України. – 2015. – 84с.

49. Регіональна політика України: інституційно-правове забезпечення: 3б. офіц. док./ за ред. З.Варналія. – К.: НІСД, 2014. – 521 с.

50. Регіональна політика та механізми її реалізації / Кол. автор. за ред. акад. НАН України Долішнього М.І. – К.: Наукова думка, 2014. – 503 с.

51. Студенніков І. Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку. // Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / Київ. центр Ін-ту Схід-Захід; за ред. С.Максименка. – К.: Логос, 2015. – 171 с.

52. Студенніков І. Транскордонне співробітництво як крок до визначення концепції регіональної політики. // На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів. / За ред. Максименка С. та Студеннікова І. – К.: Логос, 2015. -224 с.

53. Увесь світ у цифрах і фактах. /Довідник – К.: Мапа. 2017.-128 с.

54. Україна в цифрах у 2017 році: Корот. стат. довід./ Держкомстат України: За ред. О.Г. Осауленка; Відп. за вип. В.А. Головка. – К.: Техніка, 2017. – 262 с.;

55. Федан Р. Економіка прикордонного регіону Польщі і транскордонне співробітництво у сучасних умовах // Регіональна економіка. – 2016. – №1(15). – С.121-127.

56. Федан Р. Регіональні чинники активізації транскордонного співробітництва Польщі та України: Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2016. – 336 с

57. Скибінський С., Мокій А. Транскордонне співробітництво: необхідність, переваги та можливі проблеми // Проблеми транскордонного співробітництва. – Львів: ІРД НАНУ, 2014.

58. Смовженко Т., Мікула Н. Щодо вибору оптимального варіанту європейської інтеграції України: регіональний аспект / Вісник Національного банку України. – 2015. – № 10. – С.20-21.

59. Долішній М. Європейський досвід – у практику діяльності регіонів України // Зовнішньоекономічний кур'єр – 2015, – № 5-6. – С. 3-4.

60. Долішній М., Беленький П., Мікула Н. Транскордонне співробітництво та спеціальні економічні зони // Мат. міжн. конф. «Проблеми створення та управління в ВЕЗ». – Чернівці, квітень 2015.

ДОДАТКИ

Додаток А
Таблиця А.1Обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами України
у 2015 року

	Експорт			Імпорт			Сальдо
	тис.дол. США	у % до 2014	у % до загального обсягу	тис.дол. США	у % до 2014	у % до загального обсягу	
Україна	38127149,7	70,7	100,0	37516443,0²	68,9	100,0	610706,7
у тому числі							
Вінницька	846856,0	114,1	2,2	266668,6	62,3	0,7	580187,4
Волинська	631693,7	92,2	1,7	622087,5	81,3	1,7	9606,2
Дніпропетровська	6398976,4	73,0	16,8	3225259,1	69,6	8,6	3173717,3
Донецька	3695324,4	44,0	9,7	1202633,4	56,7	3,2	2492691,0
Житомирська	441318,7	66,4	1,2	246377,7	86,2	0,7	194941,0
Закарпатська	1094379,6	79,1	2,9	1011507,0	58,3	2,7	82872,6
Запорізька	2931027,4	78,6	7,7	1085450,6	68,6	2,9	1845576,8
Івано-Франківська	373000,4	76,5	1,0	294496,8	61,1	0,8	78503,6
Київська	1690436,6	91,3	4,4	2587043,9	68,8	6,9	-896607,3
Кіровоградська	406551,9	49,5	1,1	105420,5	52,3	0,3	301131,4
Луганська	257771,8	13,6	0,7	318426,2	31,3	0,8	-60654,4
Львівська	1206324,8	92,4	3,2	1447944,9	58,6	3,9	-241620,1
Миколаївська	1603063,6	87,2	4,2	574741,1	91,1	1,5	1028322,5
Одеська	1727480,4	97,1	4,5	967276,0	46,5	2,6	760204,4
Полтавська	1481082,0	69,7	3,9	814488,8	74,3	2,2	666593,2
Рівненська	378286,5	79,9	1,0	202338,5	71,5	0,5	175948,0
Сумська	606604,7	82,1	1,6	403547,9	73,0	1,1	203056,8
Тернопільська	290982,8	81,1	0,8	259432,7	85,4	0,7	31550,1
Харківська	1311586,9	72,0	3,4	1284945,9	68,0	3,4	26641,0
Херсонська	238440,0	66,2	0,6	140901,5	75,6	0,4	97538,5
Хмельницька	401620,9	79,3	1,1	259270,4	74,7	0,7	142350,5
Черкаська	434189,9	69,6	1,1	228094,4	54,8	0,6	206095,5
Чернівецька	108294,5	83,8	0,3	78384,1	70,3	0,2	29910,4
Чернігівська	551601,7	78,8	1,4	379972,4	71,9	1,0	171629,3
м.Київ	8742884,2	76,2	22,9	14495410,9	71,8	38,6	-5752526,7

Таблиця А.2

**Обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами України
у 2016 року**

	Експорт			Імпорт			Сальдо
	тис.дол. США	у % до 2015	у % до загального обсягу	ис.дол. США	% до 015	у % до гального обсягу	
Україна	36361711,2	95,4	100,0	39249797,2²	104,6	100,0	-2888086,0
у тому числі							
Вінницька	982955,8	116,1	2,7	299390,4	112,3	0,8	683565,4
Волинська	611874,2	96,9	1,7	1130757,2	181,8	2,9	-518883,0
Дніпропетровська	5864832,5	91,7	16,1	3443565,6	106,8	8,8	2421266,9
Донецька	3430783,8	92,8	9,4	1110777,2	92,4	2,8	2320006,6
Житомирська	484674,8	109,8	1,3	336693,0	136,7	0,9	147981,8
Закарпатська	1211902,4	110,7	3,3	1133380,9	112,1	2,9	78521,5
Запорізька	2292804,6	78,2	6,3	998432,0	92,0	2,5	1294372,6
Івано-Франківська	573736,5	153,8	1,6	405969,7	137,9	1,0	167766,8
Київська	1705127,2	100,9	4,7	2951643,4	114,1	7,5	-1246516,2
Кіровоградська	427431,4	105,1	1,2	183997,8	174,5	0,5	243433,6
Луганська	435726,5	169,0	1,2	357396,1	112,2	0,9	78330,4
Львівська	1275566,1	105,7	3,5	1699411,8	117,4	4,3	-423845,7
Миколаївська	1666363,1	104,0	4,6	685781,5	119,3	1,7	980581,6
Одеська	1520473,9	88,0	4,2	1231360,6	127,3	3,1	289113,3
Полтавська	1436045,0	97,0	3,9	842723,6	103,5	2,1	593321,4
Рівненська	318252,0	84,1	0,9	254974,3	126,0	0,6	63277,7
Сумська	542240,0	89,4	1,5	436915,6	108,3	1,1	105324,4
Тернопільська	294260,9	101,1	0,8	274896,3	106,0	0,7	19364,6
Харківська	1027843,0	78,4	2,8	1489451,2	115,9	3,8	-461608,2
Херсонська	246567,0	103,4	0,7	166342,0	118,1	0,4	80225,0
Хмельницька	318695,5	79,4	0,9	331906,5	128,0	0,8	-13211,0
Черкаська	474333,1	109,3	1,3	291226,2	127,7	0,7	183106,9
Чернівецька	119319,1	110,2	0,3	95758,4	122,2	0,2	23560,7
Чернігівська	432794,5	78,5	1,2	473944,1	124,7	1,2	-41149,6

Таблиця А.3

**Обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами України
у 2017 року**

	Експорт			Імпорт			Сальдо
	тис.дол. США	у % до січня- травня 2016	у % до загального обсягу	тис.дол. США	у % до січня- травня 2016	у % до загального обсягу	
Україна	17242065,6	125,9	100,0	18572215,6 ₂	128,6	100,0	– 1330150,0
у тому числі							
Вінницька	495846,4	152,9	2,9	124184,0	113,5	0,7	371662,4
Волинська	250665,3	108,9	1,5	578429,2	154,7	3,1	–327763,9
Дніпропетровська	2826303,1	123,0	16,4	1739197,4	134,9	9,4	1087105,7
Донецька	1694933,1	148,5	9,8	760317,1	197,3	4,1	934616,0
Житомирська	238585,7	134,9	1,4	162779,1	138,8	0,9	75806,6
Закарпатська	547936,4	116,1	3,2	511779,4	115,8	2,8	36157,0
Запорізька	1156557,9	136,3	6,7	482164,6	125,0	2,6	674393,3
Івано-Франківська	231447,5	114,2	1,3	193465,5	122,8	1,0	37982,0
Київська	791074,0	127,8	4,6	1330789,5	116,2	7,2	–539715,5
Кіровоградська	201862,6	149,1	1,2	100370,1	141,3	0,5	101492,5
Луганська	112856,2	51,3	0,7	110179,2	62,0	0,6	2677,0
Львівська	604185,6	123,4	3,5	797716,6	128,2	4,3	–193531,0
Миколаївська	713431,9	125,7	4,1	305201,4	103,8	1,6	408230,5
Одеська	601428,3	101,9	3,5	534671,2	118,8	2,9	66757,1
Полтавська	826501,7	136,6	4,8	381475,3	128,2	2,1	445026,4
Рівненська	146870,8	126,4	0,9	112018,8	120,6	0,6	34852,0
Сумська	251837,2	120,2	1,5	187597,8	119,0	1,0	64239,4
Тернопільська	145693,7	130,3	0,8	136969,1	139,9	0,7	8724,6
Харківська	481385,9	121,4	2,8	626921,4	108,3	3,4	–145535,5
Херсонська	97470,6	98,4	0,6	66757,5	91,1	0,4	30713,1
Хмельницька	162011,6	161,1	0,9	152657,2	136,7	0,8	9354,4
Черкаська	234646,9	150,3	1,4	160787,0	154,6	0,9	73859,9
Чернівецька	47372,4	99,2	0,3	44317,8	137,2	0,2	3054,6
Чернігівська	219787,6	144,1	1,3	172319,1	95,2	0,9	47468,5
м.Київ	4152296,3	124,3	24,1	7322723,7	120,9	39,4	– 3170427,4

Таблиця А.4

Обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами України
у 2018 року

	Експорт			Імпорт			Сальдо
	тис.дол. США	у % до І піврічч я 2017	у % до загальног о обсягу	тис.дол. США	у % до І піврічч я 2017	у % до загальног о обсягу	
Україна	23260573, 6	112,7	100,0	25918200, 2²	114,5	100,0	-2657626,6
у тому числі							
Вінницька	658584,8	111,3	2,8	261230,4	142,8	1,0	397354,4
Волинська	377374,8	119,6	1,6	681037,1	106,0	2,6	-303662,3
Дніпропетровська	3998331,3	114,0	17,2	2422147,8	114,4	9,3	1576183,5
Донецька	2468878,1	119,1	10,6	1116506,0	117,6	4,3	1352372,1
Житомирська	338421,2	118,3	1,5	237240,8	111,3	0,9	101180,4
Закарпатська	850923,1	128,1	3,7	776742,8	123,8	3,0	74180,3
Запорізька	1773248,7	124,2	7,6	800936,3	137,8	3,1	972312,4
Івано- Франківська	457164,4	171,2	2,0	403435,3	167,6	1,6	53729,1
Київська	879222,5	94,6	3,8	1763676,0	109,1	6,8	-884453,5
Кіровоградська	241060,9	113,9	1,0	117766,5	92,5	0,5	123294,4
Луганська	101708,9	77,1	0,4	144700,5	112,3	0,6	-42991,6
Львівська	905959,8	125,5	3,9	1277426,8	127,9	4,9	-371467,0
Миколаївська	882506,7	105,2	3,8	365910,7	98,6	1,4	516596,0
Одеська	768027,3	105,7	3,3	685242,3	108,8	2,6	82785,0
Полтавська	914133,6	96,8	3,9	630680,0	125,4	2,4	283453,6
Рівненська	209097,7	116,7	0,9	150058,6	104,7	0,6	59039,1
Сумська	384580,2	122,3	1,7	317133,8	133,0	1,2	67446,4
Тернопільська	229421,4	139,2	1,0	187387,1	112,5	0,7	42034,3
Харківська	606653,0	104,0	2,6	803670,7	106,1	3,1	-197017,7
Херсонська	125887,6	106,3	0,5	130976,0	164,6	0,5	-5088,4
Хмельницька	288163,7	150,6	1,2	210147,7	109,8	0,8	78016,0
Черкаська	369430,5	129,3	1,6	213561,7	113,7	0,8	155868,8
Чернівецька	97313,8	178,0	0,4	61558,8	115,4	0,2	35755,0
Чернігівська	370758,9	140,8	1,6	244489,0	117,8	0,9	126269,9
м.Київ	4950776,1	102,3	21,3	10408642, 9	117,8	40,2	-5457866,8

